

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

M.R. v.d. Berg

De God van het nieuwe begin (1)

Genesis 22:1-19

Trein

Soms lopen de dingen in je leven zo scheef en verkeerd, dat je helemaal van voren af aan weer beginnen moet. In Zuid Afrika woonden we op de helling naar een dal waardoor een spoorlijn liep voor een goederentrein die getrokken werd door een stoomlocomotief. Een eindje verderop moest de trein zelf ook een helling nemen. Maar soms, als de rails nat waren van de regen en de wagons zwaar beladen, lukte dat niet in één keer. Dan liet de trein zich terugrollen en nam hij een nieuwe aanloop, soms verschillende keren achtereenvolgend, totdat hij eindelijk, puffend en steunend, de top bereikte en normaal verder kon rijden. Zo kan het ook in ons leven gaan. Je loopt ergens vast en moet weer een nieuwe aanloop nemen. Het overkomt God ook. Hij werkt in de geschiedenis aan de verlossing van de wereld. Dat is het doel waarheen Hij op weg is. Maar er zijn momenten waarop alles dreigt vast te lopen en te verzanden. Dan moet God een nieuw begin maken, een nieuwe aanloop nemen, om de trein van de verlossing weer op gang te krijgen. Zo was dat bij de zondvloed en ook weer bij Abraham.

Nieuw spoor

Bij Abraham maakte God inderdaad weer een nieuw begin. De zaak van de verlossing dreigde te verzanden. De kennis van God was in de wereld drastisch aan het wegzinken. Dat blijkt bijvoorbeeld hieruit, dat Abraham en zijn familie in Ur en Haran afgoden dienden. Als het aan de mensen gelegen had, zou er van de verlossing niets terecht gekomen zijn. Er was een echte ingreep van God, een nieuwe start, nodig om de verlossing van de wereld niet te laten mislukken. Want na de zondeval is dat immers de trieste balans van het menselijk kunnen. Wij, mensen, kunnen de verlossing van de wereld en van onszelf niet tot stand brengen. Alle pogingen die we daartoe in het werk stellen, hoe verbeteren en hardnekkig ook, zijn futiel. Maar wat we wel kunnen, is Gods verlossingswerk afbreken. Het bouwen hebben we verleerd. Slopen is onze specialiteit geworden. En als God zelf de trein van de verlossing niet telkens weer in beweging

bracht, zou er allang niet meer van overgebleven zijn dan een roestige schroothoop. We hebben het echt aan Hem te danken, dat de verlossing niet is doodgelopen in onze onmacht. God haalde Abraham weg uit zijn land en familieverbanden en baande zo weer een nieuw spoor voor de verlossing van de wereld.

Garantiebewijs

Dat het God daarbij inderdaad om de verlossing van de wereld ging, blijkt uit de belofte die Abraham meekrijgt: met u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden (Gen. 12:3). En dat ook dit nieuwe spoor uitsluitend door God zelf begaanbaar gemaakt kon worden, blijkt uit het feit dat Abraham geen kinderen had en dat Sara menselijk gezien te oud was om nog een kind ter wereld te brengen. Daardoor lijkt het spoor dat God baant, bij voorbaat onbegaanbaar te zijn. In de buurt van Leiden staat ergens, middenin de weilanden, een viaduct dat nergens een aansluiting heeft op een weg. Het staat daar plompverloren, onbruikbaar, volkomen nutteloos en zinloos. Het is helemaal voor niets gebouwd. Het traject van de verlossingsweg dat God bouwde toen Hij Abraham riep, lijkt ook zo'n nutteloos viaduct. Vijfentwintig jaar lang staat het daar, ogenschijnlijk volslagen zinloos, in het landschap. Maar dan, na vijfentwintig jaar, blijkt God ineens toch voor de aansluiting naar de toekomst gezorgd te hebben. Waar alle menselijke mogelijkheden afgesneden waren en mensen niet in staat waren zo'n aansluiting tot stand te brengen, kon Hij nog wegen vinden waarlangs de verlossing kon gaan. De geboorte van Izaäk was voor Abraham en Sara niet alleen maar de vervulling van hun persoonlijke verlangen naar een kind. Natuurlijk was het dat ook. De geboorte van een kind betekent een verrijking van het persoonlijk leven van de ouders. Hun leven krijgt er een dimensie bij. Dat was ook zo bij Abraham en Sara. Toen Izaäk geboren was, moest Sara lachen van blijdschap (Gen. 21:6). Ja, Izaäk betekende een verrijking van hun leven. Maar hij was nog meer. Hij was er bovendien het onderpand, het garantiebewijs, van dat de verlossing van de

wereld door kon gaan en niet op dood spoor stond. Wanneer Abraham en Sara dat kind in hun armen hielden en aan het lachen probeerden te maken, zagen ze niet alleen hun eigen vlees en bloed, maar ook Gods weg naar zijn toekomst. En toen Izaäk in hun tent begon rond te kruipen, zijn eerste wankelste stapjes deed en kromme woordjes zei, was hij voor hen de belichaming van Gods verlossingsweg.

Ingrijpend

En toen kwam die dag waarop God tot Abraham zei: neem uw zoon, uw enige, die ge liefhebt en offer hem tot een brandoffer. Dat zal je maar gezegd worden. Wij kennen de afloop van het verhaal en daardoor zijn voor ons de scherpe kantjes er wat afgesleten. Voor Abraham was dat nog niet zo. Voor hem was het bloedige ernst. Wat is dat voor een God die zoiets durft te vragen? We zouden wel willen weten welke gevoelens zich van Abraham meester maakten, toen God hem dat bevel gegeven had. Was er woede, pijn, verdriet,

36e jaargang – nr. 25
4 december 1992

In dit nummer

- 447 W. Smouter
Kerkelijke contacten (2)
- 449 H. van Ommen
In memoriam
Ds. Jan Waagmeester
- 450 H. Algra
Jaarboek 1992
- 452 P.J. van Kampen
Mij geschiede naar Uw woord
- 454 H. Smit
Een zeer goed, zeer vol,
zeer nuttig boek (2)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redaktie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redaktie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redaktie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

opstandigheid of dat alles door elkaar heen?

Het is opvallend dat het verhaal in de bijbel daar helemaal niets over zegt. Abrahams gevoelens blijven helemaal buiten beeld. Het gaat niet om wat hij voelt maar om wat hij doet. Dat is een beetje ontvullend voor onze tijd waarin ook de kleinste gevoeltjes nog op een goudschaaltje gewogen worden en, enorm uitgegroot, geprojecteerd worden op onze televisieschermen. Natuurlijk had Abraham gevoelens. Maar we krijgen niet te horen welke. Of ja, toch. Van één gevoel wordt melding gemaakt: hij hield van Izaäk, zijn enige zoon. Maar zijn gevoelens ten aanzien van Gods bevel worden niet vermeld.

Gods bevel was ingrijpend. Je kind eigenhandig op het altaar te moeten vastbinden, het de slagader door te moeten snijden en het te moeten offeren: wie kan dat opbrengen? Is de HERE dan toch net zo wreed als de afgoden?

Maar het grijpt nog dieper in. Izaäk was ook de belichaming van Gods belofte, de brug naar de verlossing van de wereld. Als hij gedood werd, werd die brug opgebroken en werd de verlossing onbereikbaar.

Bevel en belofte

Wat is de HERE voor een God? Wat is dat voor een God die van je eist, dat je het liefste dat je hebt, eigenhandig doodt en die bovendien door zijn eis ook nog eens zijn eigen belofte op losse schroeven zet en de weg naar de verlossing van de wereld weer opbreekt en onbegaanbaar maakt? De kinderofters die de afgoden eisten, waren ook wreed. Maar daarbij had men althans nog de illusie, dat daardoor het voortbestaan van de gemeenschap verzekerd werd. Maar zelfs die illusie wordt Abraham niet gegund. Het offer van Izaäk snijdt de toekomst van de wereld juist af.

Ja, wat is dat voor een God? Is Hij grillig en onbetrouwbaar? Pakt Hij wat Hij met de ene hand geeft, met de andere weer terug? Het zal best gestormd hebben in Abrahams binnenste. Maar de vraag waar het op aan komt, is: wat gaat hij doen? Zegt hij 'neen' tegen het bevel om de belofte vast te houden? Of volgt hij het bevel op en laat hij de belofte vallen? Hij zal moeten kiezen, want beide tegelijk vasthouden lijkt onmogelijk, nietwaar? Belofte en eis staan lijnrecht tegenover elkaar. De een heft de ander op en omgekeerd.

Wat er in Abraham is omgegaan, krijgen we niet te horen. Maar uit wat Abraham doet en zegt, kunnen we afleiden dat hij het onmogelijke gedaan heeft. Hij gaat het bevel opvolgen, maar tegelijkertijd houdt hij toch aan de belofte vast. Dat laatste kunnen we afleiden uit wat hij zegt tot zijn knechten en tot Izaäk zelf. Tot de knechten die hij bij de ezel achterlaat, zegt hij: blijf hier wachten tot we aanbeden hebben en weer bij jullie teruggekomen zijn. Wij, samen. En tot

Izaäk die vraagt waar het offerlam toch is, zegt hij: God zal zichzelf voorzien van een lam.

In die antwoorden klinkt door dat hij weigert Gods belofte te laten vallen. Hoewel hij het bevel gaat uitvoeren, blijft hij zich toch aan die belofte vastklampen. Hij wil niet aanvaarden dat die twee elkaar uitsluiten en opheffen. Hij blijft vasthouden dat God zijn eigen belofte niet ongedaan maakt maar er trouw aan blijft, ook al kan hij zelf niet bedenken hoe zo iets mogelijk is. Maar Abraham heeft al vaker meegemaakt dat God nog over mogelijkheden beschikt als alle menselijke mogelijkheden uitgeput en alle menselijke wegen doodgelopen zijn. Daar vertrouwt hij ook nu op. En in dat vertrouwen wordt hij niet beschaamd.

Offerlam

Vertrouwen dat God zijn belofte toch waar maakt, ook al word je zelf op een weg geleid, die de belofte lijkt uit te schakelen. Vertrouwen dat God de weg naar de verlossing van jezelf en van de wereld toch openhoudt en begaanbaar maakt, ook al lijkt die weg voor ons besef niet meer te zijn dan een plompverloren in de weilanden, neergepoot, nutteloos viaduct. Op dat vertrouwen komt het aan.

Soms kan de toekomst voor je besef zwart en uitzichtloos zijn. Dan sta je voor je gevoel voor een muur en kun je geen kant meer uit. Dan denk je dat alles verloren is en weet je niet meer hoe het verder moet. Klem je dan vast, net als Abraham, aan Gods belofte. Blijf dan vertrouwen dat God zijn belofte nooit overboord gooit en dat er toch een toekomst is voor jezelf en voor deze wereld.

De opdracht die Abraham kreeg kon gemakkelijk de vraag oproepen: wat is dat voor een God die zo iets kan eisen? De afloop van het verhaal laat zien, dat Hij, voor wie op zijn belofte blijft vertrouwen, voorziet in een plaatsbekledend offerlam en zo de toekomst openhoudt.

Een plaatsbekledend offerlam. Het Nieuwe Testament verwijst daarbij naar onze Here Jezus Christus. Wat God uiteindelijk niet van Abraham vergde, vergde Hij wel van zichzelf. Hij gaf zijn eniggeboren Zoon die Hij liefhad, voor ons over in de dood als het Lam dat onze zonden droeg. En als iemand vraagt 'Wat is dat voor een God die zijn eigen Zoon opoffert?', dan luidt het antwoord: Hij is een God die gedreven werd door liefde voor ons en voor deze wereld en die ons door zijn Zoon in de wereld te zenden een werkelijke toekomst wilde geven. Want Jezus is de brug naar die toekomst.

Kerkelijke contacten (2)

In de rechtspraak geldt een belangrijk principe, dat in het Latijn luidt: 'ne bis in idem'. Het betekent, dat je niet twee keer voor dezelfde zaak door dezelfde rechter mag worden beoordeeld. De bedoeling is duidelijk: het zou tot rechteloosheid leiden als eenzelfde rechtszaak net zo lang herhaald wordt, tot er wél een 'schuldig' uit te spreken valt.

Ik moest hieraan denken, toen ik las dat de C.G. synode het verzoek aan onze kerken uitsprak om de gesprekken over de toeëigening des heils en het Akkoord van Kerkelijk Samenleven voort te zetten. Zo lang men zich herinneren kan, gaan de gesprekken met deputaten al over de toeëigening des heils. Het gevoel heerst, dat daar onder ons toch wat anders over gedacht wordt dan in de CG kerken. Maar het is moeilijk onder woorden te brengen en helemaal moeilijk hard te maken. Nu sprak de vorige synode uit dat onder ons „met betrekking tot de toeëigening van het heil geen recht gedaan wordt aan wezenlijke elementen uit de belijdenis der kerken”. Maar omdat het bewijs voor deze beschuldiging nog ontbrak, werd aan deputaten opgedragen om alsnog de ernst van de verschillen te taxeren en de synode van 1992 „te dienen met een gefundeerd antwoord op de vraag of en in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid blijvend belemmeren”. Onze commissie heeft daar nog een keer aan mee gedaan, maar nu wel zoveel mogelijk schriftelijk, opdat de beoordeling zou plaatsvinden op grond van onze eigen woorden en niet op grond van notulen. Opnieuw lukte het de CG deputaten niet om hier een confessioneel geschil uit te distilleren en dus roept de synode ons nu op om nog eens om de tafel te gaan zitten.

Ga nog een mijl met ons

Het is niet mijn zaak om op dit verzoek antwoord te geven. Men kan zich voorstellen, dat er wel bedenkingen zijn. Maar de CG-synodepraeses, ds. Westerink, deed wel een klemmende oproep: „Ga nog een mijl met ons”. Zo'n oproep, met een Schriftwoord, negeer je niet gemakkelijk. Het is overigens een opmerkelijke verwijzing. Als het geen bijbelgebruik op de klank af is, is het citaat des te meer verbazend. Jezus zegt in Mat. 5:39-41: „Maar ik zeg u, de boze niet te weerstaan, doch wie u een slag geeft op de rechterwang, keer hem ook de andere toe; en wil iemand met u rechten en uw hemd nemen, laat hem ook uw mantel; en zal iemand u voor een mijl pressen, ga er twee met hem.” Ds. Westerink plaatst zich met dit citaat wel in een merkwaardige positie. Wij van onze

kant hebben hem en zijn deputaten echt niet als 'de boze' ervaren. Wel is het zo, eerlijk is eerlijk, dat de gesprekken wel eens het karakter hadden van „nog een mijl pressen”. Jaren geleden bleek al, dat er geen echt confessioneel geschil valt te formuleren, maar dat het meer een kwestie is van termen en van de omgang daarmee. Daarom hielden CG-deputaten een enquête onder de eigen kerken naar de bezwaren die er leven tegen onze kerken. Dat leverde een flinke lijst op en onze Commissie heeft toen naar vermogen antwoord gegeven op talloze anonieme bezwaren tegen ambtsdragers. Wat overigens kerkordelijk al een dubieuze zaak is. Maar na verloop van tijd waren we er doorheen. En toen? Toen hielden deputaten een nieuwe enquête, zodat we van voren af aan konden beginnen... Het is wel de vraag, of we op deze weg nog veel langer verder kunnen gaan. Een mens heeft maar twee wangen en wat je na de tweede mijl moet doen, zegt Jezus niet.

Kerkordelijke zaken

Nu komt daarnaast steeds meer de bespreking van kerkordelijke kwesties aan de orde. Op dit punt liggen er duidelijk verschillen. Ze zijn minder vaak doorgesproken dan de toeëigening. Ik denk drie keer. In 1979 gebeurde het, en meer recent is het nog twee keer gebeurd. Het verschil is dit: wij laten veel dingen over aan de vrijheid der kerken. De CG-kerken leggen wel alles vast, maar ze houden zich er niet aan. Te denken valt aan liturgische vrijheid (het zingen van gezangen bijvoorbeeld) en aan het kerkordelijk samenleven. Wij hebben enkele kerken, die zich niet aan het AKS wensen te binden, maar we hebben met hen intensiever contact dan CG-kerken met gemeenten die een andere 'ligging' hebben. Verder kennen wij enkele kerken, die kinderen aan het avondmaal laten gaan. Te beschouwen als het spiegelbeeld van CG-kerken, die 'belijdenis der waarheid' toestaan (je doet wel belijdenis, maar aanvaardt Christus niet als je persoonlijke Verlosser), hoewel de kerkorde dit meermalen uitdrukkelijk verbiedt. De CG aanpak is dus om de norm scherp vast te leggen, maar in de uitvoering matig te zijn. Dat is niet zo'n gekke aanpak, maar wij zijn nu eenmaal te 'vrijgemaakt', te rechtlijnig, om zo met elkaar om te gaan. Toen we deze vragen onlangs opnieuw bespraken, kregen we van deputaten te horen dat we precies hetzelfde antwoordden als de vorige keer. Dat is inderdaad zo, maar de vragen waren dan ook identiek. Hoewel het op dit punt een-

voudig is om verschillen aan te wijzen, zou het toch te betreuren zijn als de aandacht zich nu meer gaat verleggen naar kerkordelijke zaken omdat het niet goed lukt om het verschil bij de toeëigening des heils aan te geven. Van beide onderwerpen, de toeëigening en de kerkorde, weten de broeders inmiddels vrij nauwkeurig hoe wij zijn. Ik ben geneigd hen vooral veel wijsheid toe te wensen bij de *waardering* van deze verschillen: zijn het struikelblokken of bouwstenen (aldus destijds prof. Versteeg) op de weg naar eenheid? En mochten ze nu toch nog nadere informatie nodig hebben, ach, laat onze Commissie maar nadenken of we nog een mijl verder mee kunnen. De zaak waar het om gaat is er belangrijk genoeg voor.

Wat baat het u?

Natuurlijk konden we in onze rubriek 'Kerkelijk leven' aan dit onderwerp niet voorbij gaan. Toch kan ik me voorstellen, dat velen zich afvragen: wat baat het u om dit alles te bespreken? Het punt is dit, dat de plaatselijke contacten zo oneindig veel beter zijn dan de landelijke discussies doen vermoeden. Onlangs hebben wij in Rijswijk in een gezamenlijke kerkdienst de nieuwe CG predikant bevestigd en we zouden de contacten niet meer willen missen. In veel plaatsen zijn de ontmoetingen een zaak van grote blijdschap. In de onderlinge gesprekken wordt wel van alles besproken, maar die 'kwesties' uit de landelijke besprekingen spelen daarbij nauwelijks een rol. Het gevaar dreigt nu, dat dit twee niveaus worden, die totaal langs elkaar heen werken en dat is uit kerkelijk standpunt bezien geen goede zaak. Het lijkt me dan ook dringend gewenst, dat we op landelijk niveau minder elkaars nieren toetsen en meer de vraag onder ogen zien, hoe we omgaan met de werkelijkheid dat er een groeiend aantal goede plaatselijke contacten is, terwijl er op andere plaatsen geen toenadering mogelijk is. Van onze kant is meermalen gesuggereerd om aan een soort federatie te denken, waarbij plaatselijke kerken de ruimte krijgen om al dan niet verder tot eenheid te komen. Deze gedachte vond tot heden geen goed onthaal en ik kan dat wel begrijpen, omdat het geen ideale oplossing is. Maar het is wel zo: als we met elkaar niet iets als een federatie afspreken, dan ontwikkelt zich zoiets toch in de praktijk, van onderop. Dat is ook de goede richting, maar ooit moet daar toch een landelijk antwoord op komen. Ik vermoed dat anders het vraagstuk van kerkelijke eenheid zichzelf opheft, omdat de tendens steeds meer wordt, dat men-

sen na een verhuizing eerst eens een paar maanden 'zich oriënteren', om dan te beslissen waar het het beste bevalt. Onze kerken zijn daar het meest gevoelig voor, maar ook de CGK en de GKV krijgen hier steeds meer mee te maken. Dit wordt sterk bevorderd door het feit, dat mensen in onze tijd (jongeren voorop) steeds minder waarde hechten aan *instituten*. Daar hebben politieke partijen, vakbonden en kerken allemaal even hard mee te maken. Ik ben niet zo positief over deze ontwikkeling, maar ze is er wel. Meer dan ooit komt het er dan op aan, dat je eerlijk bent op het stuk van de kerk. En dat betekent dat je de geestelijke eenheid met kerken die op hetzelfde fundament gebouwd zijn,

uitspreekt. Juist om het reële verschil duidelijk te maken met kerken, waar het „volharden in de leer der apostelen” *niet* veilig is.

Kortom: het is voor de eer van Christus niet goed als we blijven ontkennen dat we bij elkaar horen. Maar de gescheidenheid is ook kwalijk voor de duidelijkheid naar de eigen leden toe. Herders hebben tot taak om op gefundeerde wijze aan te geven waar de grazige weiden zijn en waar ze niet zijn.

Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

Is er vergeving?

Toen ik 40 jaar geleden ging studeren werd ik sterk geboeid door het onderwijs van Prof. C. Veenhof. Een van de uitspraken, die veel indruk op mij maakten, was: „Er bestaat eigenlijk geen vergeving, er bestaat alleen een vergevende God”.

Zo'n gezegde was typerend voor hem. Van verstarring en verstening moest hij niets hebben. 't Ging hem om de levende werkelijkheid. Om het dynamische van het Evangelie, dat 'een kracht tot behoud', 'enkel dynamiet' is.

„Maak van dat centrale van het Christelijke geloof, de vergeving, niet een ding”, zei hij, „maar beleef het als een realiteit tussen God en jou, de mens!” Ik moet er nog vaak aan terugdenken.

In de gesprekken met gevangenen gaat het meermalen ook over schuld en vergeving. Geen wonder: voor hen zijn het meestal geen abstracte, theoretische begrippen meer. Ze lopen met de last van de schuld door het leven. Vaak een schuld, die nooit volstaan zal kunnen worden. Niet, dat ze er uit zichzelf zo gemakkelijk over praten. En dat valt te begrij-

pen wanneer je iemands dood op je geweten hebt of je aan een vrouw vergreep...

Schuld is dan zoiets werkelijks. Je kunt er niet omheen. Wat moet je ermee? Zou je het misschien nog kunnen goedmaken? Is er vergeving voor zoiets denkbaar? Dat zijn vragen, die niet weggeduwd moeten worden. Dus stel ik ze aan de orde. En dan komen er wel reacties.

„Zou je het willen goedmaken?” Karel, die schuldig is aan zedenmisdriven tegenover vrouwen, zegt: „Ja, het zou een geschenk zijn als dat zou gebeuren... maar het ellendige is, dat je het niet goed kunt maken ook al wil je dat”.

„Heb je het wel eens geprobeerd?” „Ik heb ooit eens bij zo'n familie aangebeld, maar toen de heer des huizes opendeed, keek ik in de loop van een pistool: als ik niet maakte dat ik wegkwam kon ik een blauwe boon door m'n hoofd krijgen.”

„Vind je dat een begrijpelijke reactie?”

„Natuurlijk! Ik begrijp best dat zo'n man denkt: 'Hoe durft-ie mij onder ogen te komen!' Als mijn moeder of meisje zoiets zou overkomen, zou ik denk ik niet rusten voor ik de dader in m'n handen had!”

Ik word als ik dat hoor stil en denk: wat praten we toch vaak gemakkelijk en oppervlakkig over vergeving. Het is zoiets kostbaars.

Haast te mooi om waar te zijn als zoiets tussen mensen gebeurt. Karel zegt het zo: „Vergeven, dat is zoiets moois, ik denk niet dat het er is, ik denk niet dat men zoiets als ik gedaan heb kan vergeven... Vergeving – ja, die kan alleen van de omgeving komen als die ondanks alles zou zeggen: we gaan toch met je verder, hoe erg het is wat je deed, wij accepteren je weer...”

Wat heeft Karel goed begrepen wat

vergeving is. Geen ding, maar herstel van de relatie. Het wonder, dat mensen je niet laten vallen maar je vasthouden. Ondanks alles.

Vergeven is bepaald niet: doen alsof er niets gebeurd is en proberen de woede en het verdriet uit je hart te bannen. Dat lukt trouwens toch niet. Vergeving is de weg, die de partijen samen gaan. Mensen tussen wie zülke ernstige dingen gebeurden dat hun verhouding beschadigd werd, misschien zelfs kapotgegaan is. Mensen die bereid zijn eerlijk te zijn ten opzichte van elkaar om samen het gebeurde onder ogen te zien en te zoeken naar een opening, naar een nieuw begin, naar verzoening. Inderdaad: haast te mooi om waar te zijn wanneer zoiets tussen mensen gebeurt. Mag je niet op rekenen. Durf je nauwelijks op te hopen.

Maar wanneer dat bij en tussen mensen heel moeilijk, haast onmogelijk is, blijft dat andere: dat zoiets altijd wel mogelijk is tussen de Here God en een mens.

„Vergeeft God dan alles?”, vraagt er een.

„Zo heeft Hij het echt zelf gezegd. Da's dus wel een compleet wonder, dat Hij ons ondanks alles accepteert, dat Hij dus ook met jou verder wil gaan.”

Helemaal 'haast te mooi om waar te zijn'. Toch is het als je het Evangelie geloven mag waar. De werkelijkheid is, dat we een gaarne vergevende God hebben. Maar ook in de relatie met Hem is het een weg, die Hij en wij samen hebben te gaan.

De weg van schulderkenning – daar begint het mee: hoe kan er worden vergeven wanneer er geen schuld wordt toegegeven? De weg naar verzoening – daar loopt het op uit: dat de verhouding weer goed en open wordt, zodat je samen een nieuw begin kunt maken.

Vergeven is een werk-woord!

H. v. Ommen, Putten

In memoriam Ds. Jan Waagmeester

geboren: 4 maart 1910
overleden: 8 november 1992

Maandag, 9 november jl belde Ds. Jan Waagmeester Jr mij vroeg in de morgen op om met enkele sobere woorden mee te delen: vader is gisteravond laat plotseling ontslapen.

Enkele dagen daarvoor bezochten mijn vrouw en ik Jan en Bartha Waagmeester in het verzorgingshuis 'Goede Reede' te Apeldoorn, waar zij sinds februari jl een goede huisvesting hadden gevonden. Zoals tijdens onze vorige bezoeken, wachtten zij ons op in de hal van het gebouw. In hun kamer spraken wij ook nu, zoals steeds, over het verleden en heden. En dat in grote eenstemmigheid.

Wij kenden elkaar reeds vele jaren. In de kerk te Baarn, die hij diende van 1946 tot 1955, zat ik vaak onder zijn gehoor. Zo leerde ik hem kennen als een gevoelvoller prediker en een bewogen pastor.

En in de kerken te Loosdrecht en te Zaandam bevestigde hij mij in het ambt van dienaar des Woords. Er groeide een hechte verbondenheid. Wij gingen ieder een eigen weg, maar steeds bleef er een intensief contact. Wij deelden onze vreugden en zorgen over het kerkelijk leven in het verleden en heden.

Tot het laatste toe volgde hij met heldere geest de gebeurtenissen in en buiten de kerk.

Hij heeft nu de raad Gods uitgediend (Handelingen 13:36).

Zijn heengaan heeft ons diep getroffen.

Jan Waagmeester werd 4 maart 1910 te Zaandam geboren als de oudste zoon van een groot gezin.

Na zijn vooropleiding aan het gemeentelijk lyceum in zijn geboorteplaats, studeerde hij theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. 14 juni 1936 werd hij in de gereformeerde kerk te Oosterzee bevestigd als dienaar des Woords.

Hij was dus nog één van onze weinige predikanten, die hun ambtsdienst zijn begonnen in de ongedeelde gereformeerde kerken.

In 1943 vertrok hij naar Murmerwoude. Daar kreeg hij te maken met de kerkelijke strijd over verbond en doop. Daar koos hij.

In een preek over zondag 26 van de catechismus omschreef hij die keus aldus:

„Wég met die dwaze leer van een uitwendig en een inwendig verbond. De schrift spreekt van het verbond Gods met Zijn volk, en van de woorden des verbonds, die in eeuwigheid niet zullen wankelen.

Wég met die dwaasheden van een volle doop voor de uitverkorenen en een niet-volle doop voor hen, die niet verkoren zijn.

Moet ik soms eerst weten, of ik uitverkoren ben, voordat ik geloof hecht aan de toezegging des Heren?

Het geloof is mij het enige bewijs van mijn verkiezing.

Wat belooft de Here ons in de doop?

Dat Zijn genade vast is en dat Hij een God is, Die niet liegen zal, dat eerder de aarde wijken zal uit haar plaats dan dat één van Gods woorden zal voorbij gaan.

Kent nu ook uw verbondsplicht. U draagt het uniform van de grote Koning.

God houdt u daar aan.

Laat het aan u gezien worden, dat u Jezus Christus geheel toegeëigend zijt!

Die keus kostte hem zijn tractement en zijn pastorie.

Vaak vertelde hij dankbaar dat de kleine vrijgemaakte gemeente te Murmerwoude zorgde voor zijn inkomen, dat zelfs nog verhoogde, en dat de hervormde collega hem en zijn gezin onderdak verleende in zijn ambtswooning.

In 1946 nam hij het beroep van de kerk te Baarn aan onder het getuigenis van de ambtsdragers te Murmerwoude:

„Hij is een leesbare brief van Christus”.

Zo heeft hij ook in zijn derde gemeente bijna negen jaar gewerkt. Daarbij is de strijd hem echter niet altijd bespaard gebleven.

Vrijmaking betekende voor hem een blijvende onderwerping aan heel het leven aan het woord van God en een binding aan de belijdenis van de kerk des Heren.

Dat werd niet altijd verstaan.

Die overtuiging werd niet door een ieder gedeeld.

Dat heeft hem verdriet gedaan.

Maar hij streed de goede strijd.

Na zijn dienst in Baarn werd hem een nieuw arbeidsterrein aangewezen: de kerk te Hasselt.

Al namen de spanningen in de kerken steeds meer toe, toch heeft hij hier van 1955 tot 1965 over het algemeen rustig en met veel zegen mogen werken.

De vijfde gemeente, die Ds. Waagmeester mocht dienen, was 's-Gravenhage-Zuid-West.

Daarheen vertrok hij enkele jaren voordat de spanningen in de kerken uitgroeiden tot een onverkwikkelijke strijd, die zelfs familieleden van elkaar scheidde.

Daarin bleef hij, die hij was.

Is hij in de loop der jaren dan niet veranderd?

O zeker, zoals ieder mens, als het goed is, bij het ouder worden verandert, zo werd ook bij hem – 'de leeuw van Friesland', zoals Ds. G. Hagens van Leeuwarden zijn vurige collega typeerde bij diens bevestiging als predikant te Baarn – een grote mildheid merkbaar.

In onze vele gesprekken zei hij meer dan eens: de goede strijd heb ik niet altijd goed gestreden; helaas heb ik soms niet iedere situatie goed ingeschat en heb ik niet altijd de juiste woorden gebruikt.

Daarbij noemde hij dan duidelijk voorbeelden.

Maar ook in de kerkelijke strijd van de zestiger jaren bleef hij zich onderwerpen aan het Woord van zijn Zender en wist hij zich onbekrompen gebonden aan de belijdenis van Christus' kerk. Dáarin veranderde hij niet.

Maar het front liep nu anders.

Het confessionalisme stak de kop op. Steeds krachtiger werd in de kerken het spreken, waarin de confessie praktisch werd gelijk gesteld met de Bijbel. Als de bekende br. A. Zijlstra uit Groningen vanuit de strijd in het verleden over de vraag: „Is de zoon van God eens-wezens met de Vader?” voor het heden de conclusie trekt: „Het komt in de belijdenis op elk woord, op elke letter, op elk leesteken aan: laat ons dan ook maar waken voor de trouw aan één woord, aan één letter”, dan antwoordt Ds. Waagmeester hem kort en bondig: „Dit is een ernstig deraillement”.

Zoals op vele plaatsen elders komt ook in de kerk te Den Haag de breuk. Broeders en zusters onttrekken zich aan zijn ambtsbediening en vormen met anderen een kerkelijke gemeenschap.

Door de kerkeraad te Murmerwoude

werd hij eens geschorst, nu wordt hij door broeders en zusters verstoten. Dat doet pijn. Dat levert blijvende littekens op. Maar de Here hield hem in Zijn dienst. Dat heeft hem getroost. Met vreugde heeft hij zijn dienstdienst mogen vol maken. 1 maart 1975 werd hem eervol emeritaat verleend. Met zijn vrouw vestigde hij zich in Lisse. En van daaruit verleende hij nog hulpdiensten aan de kerken te Zoetermeer en te Arnhem en ging hij in vele kerken voor in de dienst des Woords. Het goede Woord Gods verkondigen was hem een lust.

Catechiseren deed hij met veel plezier, ook na zijn emeritering. Hij voelde zich nog allerm minst uitgediend. De oude dominee bleef fris. Dat onderkende een catechisant te Arnhem, die hem, na zijn duidelijk onderwijs over het zevende gebod, daarvoor hartelijk bedankte. Ook in het jeugdblad 'Verkenning' schreef hij klaar en onomwonden over ongehuwd samenwonen. Maar langzamerhand moest hij ook deze arbeid staken. Krachten werden minder. En zijn vrouw, die in vroegere jaren naast de verzorging van hun zeven kinderen hem vaak vergezelde bij bijzondere bezoeken in de gemeenten, was nu meer op zijn hulp aangewezen. Die gaf hij haar met veel geduld en liefde. Begin dit jaar verhuisden zij naar de bejaardenflat 'Goede Reede' in Apeldoorn. Daar hadden zij het goed. Op verzoek gaf hij daar leiding aan een bijbelkring. Zijn begeerte te preken bleef sterk. Dit jaar maakte hij daartoe nog afspraken met de kerken te Ermelo en Voorthuizen.

Maar zijn aanvankelijke toezegging bleek hij toch niet te kunnen nakomen. Ook daarover zeurde hij niet. Als ik dit zo formuleer, dan denk ik aan een preek, die hij eens in Katwijk hield over Christus' Woord, te lezen in Johannes 15: „Elke rank, die vrucht draagt, snoeit de hemelse Landman, opdat zij meer vrucht drage”. Vanuit zijn eigen leven wist hij wat hij zei toen hij zijn broeders en zusters voorhield: als er ziekte, verdriet en tegenslagen komen in ons leven, als onze hemelse Vader snoeit, laten wij dan toch niet zeuren, maar ons verheugen over de vruchten. Donderdag, 12 november jl hebben wij hem begraven. Velen waren met zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen dankbaar aanwezig in de dienst van Woord en gebed in de Tabernakelkerk te Apeldoorn en stonden om zijn graf op de begraafplaats Heidehof te Ugchelen met het loflied in het hart: „De Here is goed, ja, Zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid”.

H. Algra, Den Helder

Jaarboek 1992

van de christelijke gereformeerde kerken in Nederland

Na het Informatieboekje 1992 van onze eigen kerken en twee bijdragen naar aanleiding van het jaaroverzicht in het Handboek 1992 van de vrijgemaakt-Gereformeerde kerken is als laatste het Jaarboek 1992 van de Christelijke Gereformeerde kerken aan de beurt voor bespreking in 'Opbouw'.

Een bijzondere uitgave

Het Jaarboek 1992 is een bijzondere uitgave. Je zou kunnen spreken van een 'collectors item': een uitgave die voor 'verzamelaars' extra de moeite waard is. Het bijzondere karakter van juist dit Jaarboek hangt samen met het 100-jarig bestaan van de Christelijke Gereformeerde kerken. Ze ontstonden (of: bleven afzonderlijk bestaan) toen in 1892 de kerken uit de Afscheiding (1834) en de Doleantie (1886) samen gingen.

Geschiedenis

De Kamper predikant Drs. J.C.L. Starreveld schetst in een lezenswaardig historisch overzicht van 9 pagina's het ontstaan van de Christelijke Gereformeerde kerken en de verhouding tot andere (gereformeerde) kerken in de afgelopen 100 jaar. Wie kontakten heeft met de Christelijke Gereformeerde kerken doet er goed aan, zich ook in de geschiedenis van deze kerken te verdiepen. Het artikel van Ds. Starreveld laat in een notedop zien waarop het verzet van de predikanten Wisse en Van Lingen in hun bezwaarschrift van mei 1892 tegen de samenvoeging van de kerken uit de Afscheiding en de Doleantie gebaseerd was.

De volledige tekst van dit bezwaarschrift is opgenomen in het Jaarboek 1992. Ds. Starreveld vat het spanningsveld als volgt samen: „Er werden twee elementen samengesmolten die zich met elkaar niet verdroegen, namelijk het beginsel van de Afscheiding en de methode van de Doleantie” (301).

Daarnaast speelde ook de vraag of de samenvoeging niet te snel en vooral van bovenaf was opgelegd. Als aan het begin van de 20e eeuw de lijn van de Doleantie in de Gereformeerde kerken de stroming van de afgescheidenen lijkt te overwoekeren, wordt de toon in de Christelijke Gereformeerde kerkelijke pers polemischer. Men spreekt van beginseltrouw contra beginselverzakking (305). Als gevolg van de strategische kerkpolitiek van de 'Neo-Gereformeerden' wordt doortocht verleend aan de wedergeboorteleer van Kuiper: een private gedachte die tot kerkleer wordt verheven. Private gedachten zijn er altijd geweest (en zijn soms ook toelaatbaar), naar ver-

hef ze nooit tot kerkelijk systeem, luidt de boodschap van christelijk gereformeerde zijde.

6 fasen

Ds. Starreveld onderscheidt in zijn bijdrage (de geschiedenis overziende) tenslotte 6 fasen in de motivering van het bestaan van de Christelijke Gereformeerde kerken. De (huidige) laatste fase kenmerkt zich door kontakten tussen kerken die gereformeerd kerk willen zijn (daarbij worden de Gereformeerde Bond, de vrijgemaakt-Gereformeerde kerken en de Gereformeerde Gemeenten met name genoemd; opvallend is dat de Nederlands Gereformeerde kerken als afzonderlijk kerkgenootschap in dit rijtje ontbreken). „Tenslotte dient gezegd te worden dat een motivering van je bestaan als kerk naar binnen toe voor de eigen kerkleden in het licht van het evangelie niet nodig is. Wie wij zijn en hoe wij onszelf vinden is minder belangrijk dan dat we geloven dat Christus in ons leeft naar het woord van de apostel Paulus” (308), zo schrijft Ds. Starreveld aan het einde van zijn bijdrage.

Kerkbouw

De bijdrage van de hand van K. Wiersma gaat over 100 jaar kerkbouw in de Christelijke Gereformeerde kerken. Dit artikel is heel beknopt; het telt slechts 2½ blz. aan tekst. Dat is jammer, want het vooronderstelt daarmee kennis van zaken bij de lezer. Wiersma schrijft dat door de christelijk gereformeerde kerkbouwers geen baanbrekend werk werd verricht; men conformeerde zich aan algemeen gehanteerde opvattingen (291). Daarin verschilt deze kerkbouw m.i. van de meer gedurfde architectuur in de Gereformeerde kerken (met name in de jaren tussen de beide wereldoorlogen, zoals van Tjeerd Kuipers en Egbert Reitsma). Misschien symboliseert dit contrast in kerkbouw ook wel enigszins het verschil in kerk-zijn: de stoere gereformeerden uit de jaren '30 tegenover de doorgaans wat meer 'teruggetrokken' christelijk gereformeerden. Illustratief is een serie foto's van kerkgebouwen, waarmee de ontwikkeling van de kerkbouw duidelijk zichtbaar wordt gemaakt.

Nog meer geschiedenis

Ds. H.J.Th. Velema uit Ermelo heeft een overzicht samengesteld van de artikelen in de Jaarboeken vanaf 1896. Vroeger heette het 2e deel van het Jaarboek 'Mengelwerk'. Daarin stond een aantal inhoudelijke bijdragen. Naast 'Eene kleine bijdrage uit de

portefeuille van een oefenaar' (1896) en 'Een gesprek met de duivel op weg naar de kerk' (1897), vinden we in die eerste jaren ook een artikel over 'Socialisme en Christendom' (1898). Andere kerkgeschiedenis is te vinden in 'Lijsten van opgeheven Christelijke Gereformeerde kerken', en 'Predikanten en voorgangers die de kerken een tijdlang hebben gediend'. Opvallend is (vooral bij de 'voorgangers naar artikel 3 K.O.') het grote aantal overgangen naar vrije of oud-gereformeerde gemeenten. In het overzicht van de plaatselijke kerken lezen we ook welke predikanten in het verleden een bepaalde gemeente gediend hebben.

Jaaroverzicht 1991

Na het af en toe (naar andere kerken toe) 'geladen' jaaroverzicht in het (vrijgemaakte) Handboek was het een verademing om het sobere jaarverslag van de hand van ds. H. van der Schaaf (uit Dordrecht-Zuid) te lezen. Van der Schaaf begint met een optelsom: er werden in de Christelijke Gereformeerde kerken in 1991 bijna 20.000 kerkdiensten gehouden, door ouderlingen en diakenen werden ruim 130.000 gesprekken gevoerd en de predikanten stapten bijna 65.000 keer ergens naar binnen. Deze getallen zijn natuurlijk gebaseerd op een ruwe schatting, maar het geeft toch aan hoeveel werk er binnen een klein kerkgenootschap ambtelijk wordt verricht.

Wie geen vreemde in kerkelijk Jeruzalem is, weet dat er binnen de Christelijke Gereformeerde kerken grote verschillen in 'ligging' bestaan. Deze verschillen kunnen bij de plaatselijke gemeenten soms al worden afgeleid uit de rubriek 'onder deze kerk ressorteren' (inwoners van A gaan in B naar de kerk, inwoners van B bezoeken de kerk in A). In het jaaroverzicht worden de bestaande verschillen niet opgeblazen. Er worden slechts enkele feitelijke (maar daarom niet minder schrijnende) konstateringen gedaan. Genoemd wordt de scheuring in Broeksterwoude. Ook lezen we de vermelding van een opmerking 'dat een kerkeraad het recht heeft om tot heil van de gemeente de kansel voor christelijk gereformeerde predikanten gesloten te houden' (259). Tenslotte stelt Van der Schaaf (evenals Ds. K.H. de Groot in het Informatieboekje 1992) de vraag hoe het komt dat een aantal beroepbare kandidaten nog niet voor het werk in Gods wijngaard is ingehuurd (er zijn genoeg beroepbare plaatsen, er worden echter weinig beroepen uitgebracht). Dat bij het beroepingswerk inderdaad verschillen van inzicht binnen de kerken een rol kunnen spelen kwam tot uiting in het beroep dat (kandidaat) J.G. Brien van de gemeente van 's-Gravenmoer ontving (251).

Andere kerken

In de verhouding tot andere kerken wordt bij de plaatselijke kerken apart vermeld welke gemeenten tot hun kansels ook Nederlands Gerefor-

Het kerkgebouw van de (volledig samenwerkende) Nederlands Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde Kerk in Almere: de Zuiderpoort.

meerde predikanten toelaten. Het zijn: Groningen, Assen, Hoogeveen, Harlingen, Heerenveen, Almere, Dronten, Emmeloord, Hattem, Kampen, Lelystad, Zwolle, Arnhem, Hengelo, Eindhoven, 's Hertogenbosch, Nieuwegein, Utrecht-Centrum, 3 kerken in Amsterdam en 3 gemeenten in Den Haag/Rijswijk, Broek op Langedijk en Lisse. Christelijk gereformeerden die zich in Zuid-Limburg vestigen, wordt aangeraden zich aan te sluiten bij de Nederlands Gereformeerde kerk van Maastricht. Duidelijk is dat er per classis grote verschillen bestaan (de grenzen van de classes lopen bij de Christelijke Gereformeerde kerken overigens grillig). In de classes Amersfoort, Dordrecht, Middelburg en Rotterdam was er (volgens het plaatselijke overzicht) nog in geen enkele gemeente sprake van kanselruil. In het jaaroverzicht vermeldt Van der Schaaf echter tevens nauwere samenwerking (of aanvragen hiertoe) in Apeldoorn, Alkmaar en Rotterdam. Hij schrijft ook dat het honoreren van deze aanvragen binnen de betrokken classes niet zonder problemen verloopt.

Met de (vrijgemaakt-) Gereformeerde kerken waren meer samen-sprekingen dan vroeger. „Tussen de deputaten werd gesproken over de relatie met de Nederlands Gereformeerde kerken, het belijden omtrent de kerk en de toeëigening des heils. Het verloop van de samensprekingen was niet altijd gemakkelijk, doordat er duidelijk punten van verschil aan de orde kwamen”

(260), aldus Ds. van der Schaaf in het jaaroverzicht 1991.

Statistiek

In het Jaarboek 1992 is een groot aantal gegevens te vinden. Kern is het leven in de plaatselijke gemeenten. Er zijn gemeenten met meer dan 1000 leden: Groningen (1322), Hoogeveen (1485), Leeuwarden (1081), Urk-Maranathakerk (2554), Urk-Eben-Haëzerkerk (1157), Zwolle (1754), Bunschoten (1891), Harderwijk (1196), Nunspeet (1665), Veenendaal-Bethelkerk (1670), Veenendaal-Pniëlkerk (1639), Sliedrecht-Centrum (1942), Zierikzee (1171) en Barendrecht (1152). Er zijn ook heel kleine gemeenten, zoals Rotterdam-Charlois (35 leden, waarvan 1 dooplid). In de grote steden zien we een sterke achteruitgang in ledental. Vooral in Amsterdam, Den Haag en Utrecht gaat het (over een aantal jaren genomen) om forse percentages (gemiddeld 35% in 20 jaar). Alleen in Rotterdam daalde het ledental minder snel. De kerkelijke statistieken van de vrijgemaakt-Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde kerken laten doorgaans vergelijkbare cijfers zien (met uitzondering van de Nederlands Gereformeerde kerken van Rotterdam en Utrecht). Het mag dan waar zijn dat veel van deze leden in groeikernen zijn gaan wonen, feit is wel dat bijbelgetrouwe kerken in de grote (binnen-)steden een heel kleine minderheid zijn geworden. Betekent dit niet

dat ze zich wel zullen moeten bezinnen op hun gemeenschappelijke taken als kerken en christenen in die snel veranderende wereld?

En verder...

...vinden we in het Jaarboek 1992 nog allerlei 'losse' wetenswaardigheden. Zo worden er 3 niet-theologische promoties genoemd. Ook wordt geadviseerd het kerkelijk archief niet alleen op floppy of op harde schijf te bewaren (maar ook op goed computer-papier). De nieuwe predikanten en de jubilarissen worden mét foto aan de lezers voorgesteld. Het blijkt dat er ook 2 vrijgemaakt-Gereformeerde studenten in Apeldoorn studeren, terwijl we in de Apeldoornse geleerden regelmatig de namen van nederlands gereformeerde gemeenteleden of predikanten tegen komen. Binnen de Christelijke Gereformeerde kerken verschijnen ongeveer 200 kerkbladen, waaronder enkele bladen met de naam 'Opbouw'. Bij de bond van Christelijk Gereformeerde zondags-scholen is ook een Vrije Evangelische zondagsschool aangesloten. Er bestaat ook een bond van Christelijk Gereformeerde zangverenigingen in Nederland. In het Jaarboek worden de verenigingen (anders dan in ons Informatieboekje) niet bij de plaatselijke kerk genoemd, maar in een lijst met adressen van verenigingen. Uit het grote aantal genoemde organisaties wordt wel duidelijk dat de Christelijke Gereformeerde kerken een grotere mate van organisatie kennen dan onze kerken.

Tenslotte

Er vallen soms sombere geluiden te beluisteren over de samenwerking tussen de Nederlands Gereformeerde kerken en de Christelijke Gereformeerde kerken. Toch is er – zeker in deze tijd – ook veel dat ons bindt. Daarom is het van belang dat we (ook na teleurstellende ervaringen) als gemeenteleden elkaar niet gaan mijden, dat we „elkaar in de ogen blijven zien, elkaars stem horen, elkaars houding proeven om bij elkaar te ontdekken de liefde voor het ene Woord van de ene Vader en de ene Heer, die ons verbindt” (aldus Ds. J.C. Schaeffer in de eerste doorgeefbrief van het Gereformeerd Appèl, november 1992).

Naar aanleiding van:

Jaarboek 1992 van de Christelijke Gereformeerde kerken in Nederland. Onder redactie van: Ds. H. van der Schaaf, Drs. J.C.L. Starreveld en Ds. H.J.Th. Velema. Uitgeverij D.J. van Brummelen/Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 1992; 320 pagina's, f 15,40

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Mij geschiede naar Uw woord

1. Maria in de voor-evangelien

Het is stellig waar dat in tegenstelling tot de Rooms-Katholieke traditie, de Maagd Maria in de diverse Evangelische tradities – bij Baptisten, Presbyterianen, Methodisten of Lutheranen – ten eerste is verwaarloosd. Ze komt slechts als een soort voetnoot voor in de Apostolische en de Niceense Geloofsbelijdenis. Nu het onderwijs aangaande de maagdelijke geboorte voor maar al te velen facultatief is geworden, is dit stukje belijden ietwat genant.

Deze uitspraak is voor velen een bevestiging van een mythe geworden in plaats van een betuiging van geloof in een ware, historische gebeurtenis. Kardinaal Newman had gelijk, toen hij zei dat degenen die Maria gering-schatten alras ook haar Zoon kleineren. Het is hoog tijd dat een waarlijk evangelische Marialeer wordt ontwikkeld.

Viesturs Pavasars, Luthers theoloog¹

Gefascineerd

Al jarenlang ben ik – van tijd tot tijd – gefascineerd door de figuur van Maria en vooral de verering die men haar in diverse Christelijke kring toedraagt. Met ons gezin ben ik in het Franse Lourdes en het Portugese Fatima geweest, twee bekende Maria-heiligdommen, plaatsen waar de Moeder-Maagd zou zijn verschenen. De aanwezigheid van zovelen en hun uitbundige verering van 'de Moeder Gods' heeft me, zoals gezegd, gefascineerd, maar, eerlijk gezegd, soms ook afgestoten.

We hebben Maria-verering meegeemaakt in Spanje, Griekenland en Bulgarije, maar ook in de toenmalige Sovjet-Unie en Egypte. Op 15 augustus, de Dag van 'Maria Hemelvaart', van dit jaar wilden mijn vrouw en ik, die bij familie in Rome verbleven, een mis bijwonen in de St. Pieter, gewoon om iets te begrijpen van die opwindende rondom Maria. Op al die plaatsen werd, zoals te verwachten was, de 'Maagd' uitbundige verering toegeweerd en dat begrepen we zover dat ging. De diepste redenen om zo op Maria betrokken te zijn als daar gebeurt zijn me echter tot op de dag van vandaag ontgaan! Je komt immers in de verering van Maria de 'historische Maria' niet of nauwelijks meer tegen. Je ontmoet op zulke plaatsen meer de Kerkgeschiedenis dan de Schrift... Waar vinden we degene, die zei: „Mij geschiede naar uw woord”, als we een Mariaprocesie vol zuidelijke pracht en praal bekijken?

Toch zijn twee dingen niet te ontkennen. De Maria verering heeft in de

eerste plaats om zich heen gegrepen in de oudste kerken van de Christenheid! In de Kerk van Rome, maar, zo mogelijk, nog meer in die van het Oosten. De Kopten in Egypte en die van Ethiopië weten er ook wat van en de Armeniërs eveneens. Zou dat toeval zijn?

Ten tweede heeft die verering van Maria vanouds verbinding gehad met iets van uitzonderlijk belang in het verstaan van de Christelijke Kerk. En dat is dat Christus Zich aan het Gode gelijk zijn niet heeft vastgeklampt, maar mens geworden is, de gestalte van een slaaf heeft aangenomen. De verering van Maria staat er garant voor dat met die Menswording van de Heer niet de hand wordt gelicht. „Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de Maagd Maria...” De aanslagen op de Maagdelijke geboorte uit zoveel vrijzinnige pennen, die je als Christen moet weerstaan, hebben me, naar ik me plotseling bewust werd, van tijd tot tijd een halfbewuste sympathie voor dit 'verheven' spreken over Maria gegeven. De verering van Maria, die mij, zoals al gezegd, 'psychologisch' fascineert, maar 'esthetisch' soms ten eerste afstoot, kent dus tenminste nog een derde element. Ik meen dat 'theologisch' vaak een (in oorsprong) zuiver element schuilt in het spreken over Maria.

In de uitspraken over Maria in de Oude Kerk was namelijk een 'Christologische bedoeling' meegegeven. Het ware menszijn van Christus moest worden gewaarborgd! Dat is een visie waarmee we als Gereformeerden van harte kunnen instemmen! Laten we bovendien niet vergeten dat, wat ook onze andere theologische verschillen mogen zijn, het de Orthodoxen zijn die bij zoveel gelegenheden blij hebben gegeven van hun brandende liefde voor de eer van de Drieënige God. Toen op de laatste Assemblée van de Wereldraad van Kerken in Canberra (Australië) die Zuidkoreaanse theoloog op het podium haar eigen nationale demonen ging staan oproepen, waren het de Orthodoxe leiders die onder luid protest als eersten de vergadering verlieten. Dat mag ons op zijn minst voor hen innemen! Waar zich vandaag de dag ook in de Protestantse kerken allerhande nieuwe 'New Age-achtige' ketterijen manifesteren, blijft de Kerk van Rome en ook die van het Oosten, onwrikbaar overeind. Waar de inhoud van de Christologie in het geding is, waar al in de eerste eeuwen der Christenheid de Gnostiek

de leer der Kerk in de omhelzing van een boa constrictor probeerde te nemen, is er in die Kerken een Rechtzinnigheid ontstaan, waar we ons volledig mee vereend mogen weten.

Na dat opgemerkt te hebben, keer ik tot mijn uitgangspositie terug en verklaar ik dat ik, ook na herhaalde pogingen daartoe te hebben ondernomen, de diepste motivering van de verering van Maria nog steeds niet begrijp! Reden om in dit artikel en in de volgende een onderzoek in te stellen waar de Maria van de Kerk van Rome en de Kerken van het Oosten 'vandaan komt'. Dat deze serie in der Adventstijd verschijnt is uiteraard niet geheel zonder reden.

De apocriefe evangeliën

Voor de hele ontwikkeling van de Maria-verering in de Kerk van Rome en in de Kerken van het Oosten zijn niet alleen de Evangeliën van belang, maar ook – en vooral – de Apocriefe Evangeliën. Al in de tijd van de Vroege Kerk waren er minstens drie van zulke 'Evangeliën' in omloop, die in brede kring ruime aandacht trokken. Dat zijn: Het zgn. 'Voorevangelie van Jakobus'.

Het 'Evangelie over de Geboorte van Maria'.

De zgn. 'Pseudo-Mattheüs'.

Deze geschriften worden uiteenlopend gedateerd; van sommige wordt een datum van rond 100 AD aangenomen. Persoonlijk lijkt me dat erg vroeg!

Wat de inhoud betreft, alle gaan voornamelijk over de grootse gebeurtenissen die aan de geboorte van Christus *vooraftgaan*. Vandaar ook die term 'het Voórevangelie'. De gebeurtenissen geven aan waarom het nu uitgerokend Maria was, die de Moeder van de Verlosser werd. Overigens, de term 'de Moeder des Heren' die we in de Bijbel herhaaldelijk tegenkomen, is in de Griekse Kerk, de Russische Kerk, de Koptische Kerk van Egypte, de Abessijnse Kerk en noem maar op, geworden tot 'de Moeder Gods', 'Theotokos'. Dat Maria zo genoemd is is enerzijds wel een begrijpelijke zaak en wellicht ook niet geheel af te keuren; het hart van degenen die haar zo gingen noemen „zat op de goede plaats”, zeggend. Anderzijds heeft die term op zijn minst aanleiding gegeven tot zeer griezelige ontwikkelingen in de Mariologie! In het meest ongunstige geval moet je je zelfs afvragen of hier geen sprake is van een van de Schrift totaal afwijkende Verlossingsleer...

Maar eerst terug naar de inhoud van deze Apocriefe Evangeliën. Die blijken grondlegend voor latere tendenzen in de Dogma-ontwikkeling. En, niet te vergeten, ze zijn van enorm belang gebleken voor de ontwikkeling van de Kunst. Alleen als we de ontwikkeling van de Mariologie enigszins kennen, kunnen we de fijnere trekjes in b.v. onze Middeleeuwse Maria-afbeeldingen op hun waarde schatten.

In de ikonen van de Oosterse Kerk blijven ook veel elementen onopgemerkt, als we van dit alles geen weet hebben. Een hele serie gravures van de grote Duitse kunstenaar Albrecht Dürer over Maria's lotgevallen zijn alleen met kennis van de Apocriefen, en met kennis van de ontwikkeling van deze Traditie, te begrijpen. En dat geldt voor letterlijk *duizenden* kunstwerken!

Een gewoon meisje

In de Evangeliën, met name dat van Lukas, gaat het om een jong meisje Maria, dat 'ondertrouwd is'. Haar aanstaande man heet Jozef en hij is uit het geslacht van David. Over Jozefs leeftijd horen we niets. Hij is mogelijk ouder geweest dan Maria, al valt die stelling op geen enkele Bijbeltekst te gronden. Ten tijde van Christus' lijden en dood komt Jozef in het verhaal op geen enkele manier voor; de gedachte ligt voor de hand dat hij in die tijd niet meer leeft. Maar als er op dit punt iets te melden valt, is het 't opmerkelijke zwijgen van de Schrift.

We merken dat Jozef, begrijpelijk, niet erg gretig is om met Maria te trouwen. Als ze zwanger blijkt, denkt hij niet in de eerste plaats in de richting van een maagdelijke ontvangenis! Maar een engel van God weet hem te overtuigen dat hij ondanks alles met haar moet trouwen; het kindje dat zij draagt is een zoon van de Allerhoogste. Later in de Evangeliën lezen we over de mensen in Nazareth die weten uit welk 'nest' deze Jezus komt. Ze kennen zijn broers en zusters. Ook lezen we hoe Maria „zijn broeders en zusters” bij de Heer komt. En hoe Jakobus onbekommerd „de broeder des Heren” wordt genoemd. We trekken, op Bijbelse gronden, de konklusie dat Maria en Jozef kennelijk nog een aantal kinderen hebben gekregen, waarvan Jozef wel de vader was. De Apocriefe Evangeliën gaan echter rechtstreeks tegen deze stelling in.

Een ongewoon meisje

Wie de Apocriefe Evangeliën² leest moet wel tot de konklusie komen dat de geboorte van Christus een ontzagwekkend wonder was; het was echter nauwelijks een wonder dat Maria de Moeder des Heren werd! Zij was op dat Moederschap immers al heel lang voorbereid. Haar moeder Anna en haar vader Joachim hadden heel lang op een kind moeten wachten, zoals Sara en Abraham eeuwen voor hen, en Elkana en Hanna. We zien, ook in de kunst, veel afbeeldingen van een oude Joachim en Anna die elkaar begroeten nadat een engel de komende zwangerschap heeft aangekondigd. Maria is door die vrome ouders uiterst godvruchtig opgevoed; als jong kind wordt ze, met andere meisjes, in de Tempel opgevoed. Als ze zo oud worden dat ze binnenkort zullen gaan menstrueren, wordt door de tempelautoriteiten overlegd wat te gaan doen. De meisjes worden door hen aan goede mannen uitgehuwelijkt. Maria

weigert echter pertinent op die suggestie in te gaan. Ze is zo volhardend dat er in een soort 'godsoordeel' moet worden uitgemaakt hoe het nu verder moet. Waar er een aantal mannen graag bereid is Maria als bruid uit de Tempel mee te nemen, is het tenslotte Jozef die haar meekrijgt. Hij was volgens de verhalen niets vermoedend bij die gelegenheid aanwezig, maar het blijkt dat alleen zijn staf voor Gods aangezicht is gaan bloeien. Aärons bloeiende staf (Numeri 17) krijgt dus een opvolger in Jozefs staf! De al oude Jozef, die kennelijk geen seksuele verwachtingen van deze relatie koestert, is degene die Maria's eer voortaan mag beschermen. Dat doet hij feitelijk niet goed genoeg; als hij na een reis weer thuiskomt, merkt hij tot zijn ontzetting dat Maria in verwachting is. Daar pakt het verhaal uit het Evangelie de draad weer op.

Anders echter dan de nieuwtestamentische tekst in hoge mate doet vermoeden, stellen de Apocriefe Evangeliën dat Maria nooit een ander kind gedragen heeft dan de Verlosser der mensen. Hoe zou het denkbaar zijn dat zij na dat kind ooit een ander kind had kunnen ter wereld brengen? Maria was eeuwig maagd! De in het Nieuwe Testament vermelde kinderen zijn haar stiefkinderen, uit een vroeger huwelijk van Jozef. Zo komen we in het verhaal van Maria en Jozef en 'de Heilige Familie' een consistent beeld tegen, maar of het daarmee ook juist is? We zouden dat alles schouderophalend naast ons neer kunnen leggen, ons eens te meer verbazend over de kracht van 'vrome verbeelding', ware het niet dat deze ideeën in de loop van de Kerkgeschiedenis zo invloedrijk zijn gebleken.

Noten

1 Viesturs Pavasars is directeur van een theologische opleiding van de Evangelisch Lutherse Kerk in Colombia. Het is een zinsnede uit een ingezonden brief in het uitnemende blad over religieuze bewegingen 'Areopagus', dat in Hong Kong verschijnt. jaargang 5. nr. 3. Pinksteren 1992. p.50.

2 Ik weet van geen recente nederlandse editie van deze 'Evangeliën'. Er is echter een 'uitleg' van de Franse pater Jacques Hervieux. *De Apocriefe Evangeliën*. pp. 11vv. Een al wat oudere tekst (uit de jaren twintig) is die van H. Bakels. *De Nieuwtestamentische Apocriefen*. hfdst. XIX en XX.

H. Smit

Een zeer goed, zeer vol, zeer nuttig boek (2)

J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, J.H. Kok, Kampen 1992, ISBN 90-242-6568-1; 829 blz.; f 97,50.

Eenvoudig

Bij alle werkelijke geleerdheid die men in de *Beknopte Dogmatiek* tegenkomt wordt het boek toch door een duidelijke eenheid gekenmerkt. Er zit een duidelijke lijn in het betoog. Eén lijn. En die lijn wordt niet door andere lijnen gekruist. Wat we bedoelen is eigenlijk al naar voren gekomen. De leer van de kerk in het centrum. Het laatste (en eigenlijk ook het eerste) woord aan de Heilige Schrift. Hulpdiensten van theologen uit verleden en heden. De lezer zal misschien willen opmerken, dat dat toch niet zo bijzonder is en dat hij van gereformeerde hoogleraren niets anders had verwacht. Maar zo simpel ligt het helaas meestal niet.

Ik denk even aan de 'voorganger' van de *Beknopte Dogmatiek*, aan het Handboek van Dr. A.G. Honig. Ook Dr. Honig was een onverdacht gereformeerd man. En toch ... als men bijvoorbeeld zijn hoofdstuk over God leest, dan komt men erachter, dat er van eenvoud toch eigenlijk geen sprake is, omdat er twee lijnen zijn, die elkaar in zijn betoog voortdurend kruisen. Naast de duidelijk bijbelse benamingen voor de Here God treft men ook heel vreemde termen aan, die aan de Griekse en de Middeleeuwse Wijsbegeerte zijn ontleend: God als de éne wezenheid, die oorspronkelijk, onafhankelijk, door niets buiten Zichzelf bepaald en dus absoluut is Als je deze wonderlijke omschrijving goed tot je laat doordringen, dan moet je wel tot de conclusie komen, dat wij de Here door onze zonden niet écht boos kunnen maken, omdat „God door niets buiten Zichzelf bepaald wordt”. En dan kom je toch wel in strijd met wat de Bijbel ons leert over de levende God van het Verbond, die beloven en dreigen kan, die zich over zijn volk verheugen maar ook — vanwege de zonden — bedroeven kan, die zeer echt en gemeend spreekt over zijn door de zonde opgewekte boosheid. Dr. Honig wil op de wegen van de Bijbel gaan, maar de wijsbegeerte zit hem dwars. Hij is vaak als een David, die in het harnas van Saul niet goed lopen kan! De bijbelse lijn kruist voortdurend die andere lijn, die wijsgerige 'scholastieke' lijn.

Het is goed te mogen constateren, dat de Apeldoornse hoogleraren de eenvoud handhaven, de ene bijbelse lijn. De Bijbel heeft in hun boek inderdaad

het laatste (en het eerste) woord. Zij zijn niet beland in de wijsgerig-scholastieke wateren. Een goede zaak. Niet zo vanzelfsprekend als wij geneigd waren te denken.

In dit verband zou ik nog een opmerking willen maken. Er is op gewezen, dat de *Beknopte Dogmatiek* eigenlijk maar weinig aandacht besteedt aan wijsgerige vóórvragen: over de aard en over de verscheidenheid van ons kennen in het algemeen, over de aard van ons kennen van God de Here in het bijzonder Die voorvragen zijn stellig niet onbelangrijk. Toch moeten schrijvers, die bij de bijbelse eenvoud blijven, het recht toekennen zich over de wijsgerige voorvragen in hun *Beknopte (!) Dogmatiek* ook uiterst beknopt uit te laten.

Strijdbaar

Eenvoud wil niet zeggen, dat men de moeilijkheden zoveel mogelijk vermijdt. Wie zich houden wil aan de ene bijbelse lijn wordt dagelijks geconfronteerd met sprekers en schrijvers, die op bepaalde punten van die lijn afwijken. De beide hoogleraren gaan die confrontatie niet uit de weg. Zeker niet. Vooral in de kleine-lettergedeelten speelt zich heel wat af, zoals we al zagen. Dat is een goede en nodige zaak. Moderne theologen kunnen ons, direct door hun eigen geschriften of indirect door het spreken en schrijven van hun 'discipelen', op een vaak fascinerende manier benaderen. We kunnen dan een goede bewapening best gebruiken! Die is natuurlijk vooral voor de studenten een heel nodige zaak. Ook op dit punt is de *Beknopte Dogmatiek* bij de tijd.

De degens worden gekruist met Barth en Bultmann, met Berkhof, Kuitert en Wiersinga.... Maar laat ik ophouden. Het 'Register van Personen' achter in het boek is zeer indrukwekkend. Vele medestanders maar ook vele tegenstanders uit alle tijden! Het valt op, dat de bestrijding van tegenstanders op een zakelijke, waardevolle, integere manier plaatsvindt. Bij alle beslistheid in de afwijzing ontdekt men toch niets van wat men wel de 'rabies theologorum', de razernij der theologen, heeft genoemd. Men ging dan zo tegen de tegenstander te keer, dat deze bebloed en zonder kleer en zonder eer op het slagveld achterbleef. Zo doen de schrijvers van de *Beknopte Dogmatiek* het niet! Hun

bestrijding is beslist maar waardig. Geen blijk van zwakheid maar van kracht. Wie de zaak waar het om gaat goed kent heeft geen aparte set vernietigingswapens nodig!

Voorzichtig

Daarmee zijn we dan tegelijk beland bij een eigenschap, die voor de *Beknopte Dogmatiek* kenmerkend is. De bezonnenheid, die in de benadering van de tegenstander naar voren komt, zien we eigenlijk overal in het boek. Een goede voorzichtigheid! De schrijvers behoren niet tot het vlotte maar oppervlakkige knopendoorhakkerige type. Van deze goede voorzichtigheid zou ik een enkel voorbeeld willen geven.

Het zal niemand verbazen als ik me daarvoor begeef naar het hoofdstuk over de Leer van het heil. Daar hebben we immers een zaak, die in onze contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken nogal een belangrijke rol speelt (zacht uitgedrukt!). De *Beknopte Dogmatiek* spreekt over het onderscheid van uitwendige en inwendige roeping. Aanstands wordt gewaarschuwd tegen een verkeerd gebruik van dit onderscheid (528). Men kan immers zo gemakkelijk ertoe komen te zeggen, dat een hoorder, die zich niet bekeert, 'alleen maar' uitwendig geroepen is, alsof dat niets betekent, en dat er van een échte roeping toch eigenlijk pas sprake is bij de uitverkorenen, die — inwendig — in het hart gegrepen worden en tot geloof komen. In de behandeling wordt opgemerkt dat de uitverkiezing de roeping niet beperkt noch ontkracht en dat de roeping ernstig is gemeend (531). Over het genoemde onderscheid zelf wordt gezegd, dat het niet bedoeld is om de ene roeping tegen de andere af te zetten. Er is slechts één roeping, waarvan Christus zelf de inhoud is. Maar die ene roeping heeft tweemaal uitwerking. En dat wordt door het onderscheid bedoeld (532). Ik heb dat met instemming gelezen. Wij zijn vaak zo ruw-oppervlakkig. Iemand, die de roeping beklemtoont, schuift zo vaak de uitverkiezing maar achter de horizon. Iemand, die de uitverkiezing beklemtoont, holt zo vaak de roeping uit. De schrijvers wijzen ons een betere weg. Goede voorzichtigheid tegenover het vlotte en oppervlakkige doorhakken-van-knopen, dat hier en elders tot zo grote schade leiden kan. Natuurlijk zijn er meer, veel meer voorbeelden van goede voorzichtig-

heid te geven. Maar ons verhaal mag niet te lang worden.

Voorzien van goede 'accessoires'

Het boek van de Apeldoornse hoogleraren is voorzien van goede bijkomende behulpzels.

Naast het al genoemde uitvoerige 'Register van Personen' is achter in het boek ook een uitvoerig 'Register van onderwerpen' te vinden. Een heel goede zaak. Het zal niet zo vaak voorkomen, dat iemand dit boek echt van kaft tot kaft doorleest (ik denk nu maar niet aan de studenten, die daartoe wel eens verplicht zouden kunnen worden). Het ligt veel meer voor de hand dat dit boek als naslagwerk wordt gebruikt. Men komt iemand of iets tegen en wil daar meer van weten. Dan bewijst het register zijn waarde. Ook een Tekstregister is present en heeft zijn waarde!

Erg fijn vond ik het dat er nu eens geen (eindeloze) literatuurlijst aan het slot van het boek is opgenomen, maar wel een uitvoerige lijst aan het slot van elk hoofdstuk. Een fijne selectie naar onderwerp. Erg waardevol. Het overkomt mij erg vaak, dat ik me afvraag wat er over een bepaald onderwerp zo al is verschenen. Dat hebben de beide hoogleraren fijn voor ons uitgezocht, terwijl wij met andere dingen bezig waren.

De uitgeversmaatschappij J.H. Kok te Kampen heeft er – naar gewoonte – een prachtig boek van gemaakt. De prijs van bijna honderd gulden lijkt me voor een boek van deze inhoud en van dit formaat zeker niet te hoog.

Het zal wel duidelijk zijn, dat we dit boek van harte een goede ingang en opgang toewensen!

Kort gehouden Mijn enige troost

Je hoort nogal eens de opmerking 'Ik mag niet mopperen'. Iemand heeft bijvoorbeeld een hartinfarct gehad. Hij is daar goed bovenop gekomen, maar hij zal toch voortaan een heel ander leven moeten leiden. Zijn dagelijks werk mag hij niet meer doen, dat zou te veel spanning geven. Daarom zoekt hij nu naar een andere baan, maar ja, dat is niet eenvoudig voor iemand in de vijftig. Voorlopig is

hij werkeloos, en dat is toch wel een hele verandering. Vroeger was hij de spil van het bedrijf, nu lijkt er niemand te zijn die hem nodig heeft.

Om mijn vraag hoe hij deze verandering ervaart, antwoordt hij: 'Ik mag zeker niet mopperen. Als ik kijk hoe anderen er aan toe zijn, die een hartinfarct hebben gehad, of als ik kijk naar de hongersnood in Somalië of naar de andere ellende in de wereld, dan ben ik nog goed af.'

Zo'n antwoord is fijn om te horen. De man heeft aandacht voor zijn omgeving en is niet gefixeerd op zijn eigen beperkingen, wat toch gemakkelijk zou kunnen.

Maar toch geeft dit antwoord mij te denken. De vraag is: waar houdt deze broeder zich aan vast? Is hij gelukkig, zolang hij kan zeggen dat hij beter af is dan een ander? Wat is dat dan voor een geluk?

Zoiets komt voor en kan ook ernstige vormen aannemen. Er was eens iemand die zwaar in de problemen zat, en daarom avond aan avond als vrijwilliger op bezoek ging in ... de gevangenis! Daar knapte hij van op, want daar waren mensen die nog dieper in de put zaten dan hij. Dat zei hij dan ook, als ik op bezoek kwam: 'Maakt u zich over mij geen zorgen, met mij komt het wel goed. Maar u moet de rechtszaken eens bijhouden in de krant, dan ziet u wat een rottigheid er in de wereld is'. Uiteindelijk kwam de man vaker in de gevangenis dan in de kerk.

Vandaar mijn vraag: waar houdt u zich aan vast?

Ik heb geleerd, dat zondag 1 van de catechismus er weer een toepassing bij heeft: andermans ellende kan mijn troost niet zijn. Mijn enige troost is, dat mijn trouwe Zaligmaker mij kocht met zijn bloed en nu persoonlijk mij regeert. Hij zal niet toelaten dat ik bovenmenselijk word verzocht, onder mijn verdriet zal ik niet bezwijken maar ik zal mij dagelijks verheugen in zijn liefde en zijn trouw.

Al zal iemand niet mopperen, dan is het misschien toch goed om hierover eens na te denken en door te spreken.

Dit artikel is van de hand van Drs. B. Luiten, (vrijgemaakt) gereformeerd predikant te Zwolle-Centrum, en werd door hem gepubliceerd in het weekblad: 'De Reformatie'. Ik vind, dat ds. Luiten hier uitstekende opmerkingen maakt, die ons ervan doordringen hoe verrijkend en vèrreikend de inzet is van dit machtige belijdenisgeschrift van de kerk. Het is goed om zich bewust te zijn welke gevaren er dreigen waardoor je toch nog net aan de evangelische bedoeling van zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus voorbij kunt schieten. Men moet in de kerk goed leren onderscheiden waarop het aankomt, anders mist men hélaas de unieke troost!

Enschede

O. Mooiweer

Puzzelhoekje

voor de kinderen

Dit keer is de vraag: Wie is de vader en wie ben ik.

1. Van mijn vader worden 3 kinderen bij name genoemd. Ik ben de jongste. Mijn oudste broer doodde mijn tweede broer en moest daarna vluchten. Genesis 4.
2. Mijn vader trouwde een vrouw uit Moab. Hij was de overgrootvader van een beroemde koning. Ruth 4.
3. Mijn vader verwende mij heel erg en daarom verkochten mijn broers mij naar Egypte. Genesis 37.
4. Mijn vader hoorde in de tempel dat ik geboren zou worden en was stom tot ik een naam had. Lucas 1.
5. Mijn vader was de voorvader van een groot volk. Ik werd geboren toen mijn ouders al erg oud waren. Mijn vader moest mij in het land Moria offeren. Toen God zag dat mijn vader gehoorzaam was zorgde hij zelf voor een ander offer. Genesis 22.
6. Mijn vader was een gelovig man. Hij bouwde een ark. Ik word de vader van Kanaan genoemd. Genesis 9.
7. Mijn vader had mij in de Nijl moeten gooien. Ik werd later prins in een paleis en nog later werd ik de leider van de Israëlieten. Exodus 2.
8. Mijn vader was de vader van een richter. Mijn haar mocht niet worden geknipt. Ik was erg sterk. Later ben ik blind gemaakt. Richteren 13 en verder.

G. Wijkhuizen-van Vuuren,
Den Helder

De oplossing van de vorige keer was: Ruth, Habakuk, Klaagliederen, Nahum, Micha, Amos, Samuël, Lucas, Spreuken en Nehemia.

Ontvangen

Filippus Dagboek 1993

f 12,10 Uitg. Filippus, Postbus 3052, 6802 DB Arnhem

Dr. G. Bos, Isaac da Costa: 'Al Gods wegen zijn Israëlitisch'

47 blz., f 8,60 ISBN 9072462106 Uitg. Willem de Zwijgerstichting, Apeldoorn

Marnix Niemeijer, Tweegebieden.

(Zwaluwreks) (gedichten) 44 blz., f 14,90 ISBN 9071864367 Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Hans Werkman e.a., Bloemlezing [10],

(bloemlezing Zwaluwreks) 18 blz., f 3,50 Uitg. Merweboek, Sliedrecht Te bestellen door overm. van f 3,50 op giro 464501 tnv. uitgever.

Dr. D.Th. Kuiper e.a., Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland. (jaargang 6)

206 blz., f 39,- ISBN 9024266122 Uitg. J.H. Kok, Kampen

Marten Everts, Gewoon doen.

(jeugdboek) 76 blz., f 14,90 ISBN 9029710586 Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Drs. A.G. Knevel (red.), Gemeente en evangelisatie.

(Theologische Verkenningen, Bijbel en praktijk) 111 blz., f 19,90 ISBN 902971090x Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen, i.s.m. EO, Hilversum

Truus van der Roest, Vrij-uit vrouw zijn.

95 blz., f 19,90 ISBN 9029711159 Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. George Carey, David Day, Christopher Idle, Een jaar met de Bijbel;

een veelzijdige bijbelleesgids. 384 blz., f 37,50 ISBN 9033812460 Uitg. Ark Boeken, Amsterdam

A. Koers, De terugkeer van Jezus Christus;

hoe en wanneer; handreiking voor meelevende gemeenteleden. 63 blz., f 12,50 ISBN 9061864421 Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Mr.drs. S.O. Voogt, Godsdienstvrijheid bedreigd?

Een analyse van de Algemene Wet Gelijke Behandeling. 168 blz., f 19,90 ISBN 907206130 Uitg. Marnix v. St. Aldegondse Stichting, Nunspeet

K. Exalto, De bekering; een pastorale benadering.

87 blz., f 19,50 ISBN 9024268567 Uitg. J.H. Kok, Kampen

Maranatha kalender 1993

f 16,75 ISBN 9024218101 Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. M.R. van den Berg, Waarom bidden we?

174 blz., f 28,50 ISBN 9066511524 Uitg. Van den Berg, Kampen

Ds. R. Timmerman, Eeuwig leven;

over het bijbelse toekomstbeeld. 85 blz., f 15,75 ISBN 9060159233 Uitg. De Vurbaak, Barneveld

Dr. K. Runia, Het geheim van Jezus Christus;

Het huidige debat over de christologie. (Serie: Bij-tijds geloven) 112 blz., f 22,50 ISBN 9024266785 Uitg. J.H. Kok, Kampen

Drs. A. Tol en dr. K.A. Bril, Vollenhoven als wijsgeer;

inleidingen en teksten. (Serie: Verantwoording) 376 blz., f 59,50 ISBN 9060647874 Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Idske de Jong-de Haan, Maat en overdaad;

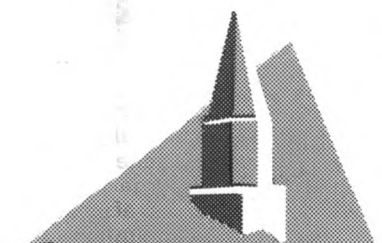
over alcohol en gokken, experiment en verslaving. (Serie: Pastoraal Perspectief) 112 blz., f 14,50 ISBN 9060479653 Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

H. Westerink, De tempelbouwers

(Roman) 351 blz., f 34,75 ISBN 9060159403 Uitg. De Vurbaak, Barneveld

Karyn Henley (ill. Denna Davis), Bijbelverhalen om zelf te lezen

(Vertaling door M. Vrijmoeth van The beginner's bible) 526 blz., f 37,50 ISBN 9060647718 Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Kerknieuws

Radio-kerkdienst

Op zondag 13 december a.s. zal er een kerkdienst worden uitgezonden vanuit de Ned. Geref. Kerk van Wapenveld.

Voorganger is ds L.W.G. Blokhuis. De dienst wordt uitgezonden via Radio 5 van 17.00 uur tot 18.00 uur. Van de dienst zijn cassettes te verkrijgen bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten. Tel.: 03210-13 673.

Ned. Geref. Kerk van Maastricht

Waarschijnlijk zullen er ook dit jaar weer een aantal jongelui naar Zuid-Limburg zijn verhuist vanwege studie en/of werk.

We zouden het zeer op prijs stellen om met jullie in contact te komen, ook als je van plan bent de weekenden thuis door te brengen. Wellicht kunnen we wat voor elkaar betekenen.

Onze scriba is: T.L. Nolles, Lienaertsstraat 164, 6164 GL Geleen. Tel.: 046-750 101.

Geef het door!

Ned. Geref. Kerk van Enschede-Zuid

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op drs R.R. Ganzevoort, predikant van de gemeenten Alkmaar en Zaanstreek-centrum.

Ned. Geref. Kerk van Katwijk

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op kandidaat P.A. Strating, te 's-Gravenhage.

Preekconsent br. A. ten Napel te Joure

De regionale vergadering van N.G.K. in de regio Noord-Nederland heeft op 16 november jl. voor de tijd van één jaar preekconsent verleend aan br. Ten Napel te Joure. Br. Ten Napel is lid en parttime-voorganger van de Reformatorisch-Evangelische gemeente van Joure en gastlid van de Ned. Geref. Kerk van Heerenveen. Br. Ten Napel hoopt t.z.t. beroepbaar te kunnen worden gesteld in de Ned. Geref. Kerken.

Adres en telefoonnummer: 't Skûtsje 13, 8501 SJ Joure, tel.: 05138-17 573.

Verslag regio-vergadering Noord-Nederland

Wij citeren uit het Kort verslag van de regionale vergadering van de Ned. Geref. Kerken in de regio Noord-Nederland, gehouden op 19 okt. en 16 nov. 1992, ondermeer het volgende. De afgevaardigden uit Hoogeveen informeren naar een door Groningen te beleggen regionale bijeenkomst over randkerkelijkheid. De afgevaardigden uit Groningen melden dat een dergelijke bijeenkomst waarschijnlijk in het voorjaar van 1993 kan worden gehouden.

De vergadering stemt achteraf in met de door de kerk van Haren namens de kerken in de regio gegeven instemming met de bevestiging van ds. F. Gerkema als predikant van de kerk van Groningen.

Ds. J. Kranenburg doet als afgevaardigde van de regio in de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studie Begeleiding verslag van de werkzaamheden van deze raad. Na enige discussie n.a.v. dit verslag dankt de voorzitter ds. Kranenburg voor diens aanwezigheid.

Br. G. Haveman uit Hoogeveen wordt geëxamineerd in verband met diens verzoek in de kerken te mogen voorgaan in de dienst van het Woord. Een gunstig attest van de kerk van

Hoogeveen blijkt aanwezig te zijn, evenals een afdoende verklaring voor het niet-volgen van de TSB, namelijk vanwege het volgen van een theologische opleiding (tweedegraads opleiding Reformatorische Hogeschool te Zwolle). Br. Haveman houdt een preek over Pred. 7: 16-18 (beoordeling met name door br. v. Dijk, ds. Kurpershoek en br. Pieffers), ds. Gerkema examineert de kennis van de Heilige Schrift en ds. Muller onderzoekt de kennis van de leer van de kerk, met name aan de hand van de zondagen 15-17, 36 en 42 van de Heidelbergse Catechismus. Na gunstige beoordeling van het examen wordt aan br. Haveman toestemming gegeven tot het spreken van een opbouwend woord in de eredienst voor de duur van één jaar. Br. Haveman ondertekent het ondertekeningsformulier.

(Voortzetting van de vergadering op 16 nov.):

In verband met het examen voor preekkonsent van br. A. ten Napel te Joure (die hoopt t.z.t. beroepbaar gesteld te kunnen worden) zijn zowel attesten van de Theologische Studie Begeleiding als van de Ned. Geref. Kerk van Heerenveen, van welke kerk br. Ten Napel gastlid is, aanwezig; een attest van de Reformatorisch-Evangelische Gemeente van Joure, van welke gemeente br. Ten Napel lid en predikant is, ontbreekt echter; deze zal alsnog worden gezonden naar de archiefbewarende kerk.

Br. Ten Napel houdt een preek over Ps. 19 (beoordeling met name door ds. Kurpershoek en br. Thijs), ds. Gerkema onderzoekt de kennis van de Heilige Schrift, ds. Muller examineert de kennis van de leer van de kerk (met name aan de hand van de zondagen 25-27, 35 en 41 van de Heidelbergse Catechismus). Na gehouden onderzoek verleent de vergadering br. Ten Napel preekkonsent voor de tijd van één jaar. Br. Ten Napel ondertekent vervolgens het ondertekeningsformulier.

De vergadering stelt de tekst van het ondertekeningsformulier voor dienaars des Woords vast en legt deze ter toetsing voor aan de komende Landelijke Vergadering te Apeldoorn.

Ned. Geref. Kerk van Houten

Ds A.W. Vos, predikant van de gemeente Lisse, heeft bedankt voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds M.W. Vrijhof. Chr. Geref. predikant aldaar.

Studentencorps P.F.S.A.R.

Op vrijdag 11 december a.s. hoopt het studentencorps Per Fidem Studemque Ad Rostra zijn 88ste Dies Natalis te vieren. De senaat wil daarom oudleden van harte uitnodigen tot het bijwonen van de middagvergadering, waarop dr. A. Vos zal spreken over de opstanding. De titel van zijn referaat is

'De opstanding in het geding?'

De vergadering begint om 14.00 uur in de aula van de Theologische Universiteit, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Na afloop is er tijdens een korte receptie gelegenheid de senaat te feliciteren met deze dag.

Ned. Geref. Kerk van Zeewolde

De Nederlands Gereformeerde Kerk (NGK), Zeewolde – wijkgemeente van de Christelijk-Gereformeerde en Nederlands-Gereformeerde Kerk te Almere – houdt met ingang van *zondag 6 december a.s.* haar wekelijkse kerkdiensten niet meer in de Basischool 'De Richtingwijzer' maar in het kerkgebouw van de Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) 'De Schuilhof', Elzenlaan 2 te Zeewolde.

Aanvangstijden van de diensten: 9 uur en 18.30 uur.

De gemeente van de NGK, Zeewolde is bijzonder verheugd over de zeer welwillende medewerking van de plaatselijke Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) bij het zoeken van een oplossing naar een passende ruimte. Met ingang van diezelfde datum zal de kerkeraad van de wijkgemeente NGK, Zeewolde bestaan uit:

- Ds. K.T. de Jonge, Peppengouw 180, Almere-Haven – telefoon 036-5314379;
- F.J. Grijzen, ouderling, Lemsterweg 75 – telefoon 2445;
- P. Duist, ouderling, Smele 4, telefoon 2044;
- H. Kooy, diaken, Vlaskruid 36, telefoon 1691.

Onder andere(n)

EH organiseert studiedag psychische hulpverlening

De Evangelische Hogeschool te Amersfoort organiseert vrijdag 27 november a.s. een studiedag over psychische hulpverlening. De reden hiervoor is, dat zich in de huidige christelijke hulpverlening een steeds verdergaande scheiding van christelijk geloof en beroepspraktijk manifesteert. Voor ieder die met hulpverlening te maken heeft is bezinning hierop van het grootste belang.

Vragen die aan de orde zullen komen zijn o.a.: Leidt (serieus) christelijk geloof tot psychische problemen? Is scheiding van geloof en psychiatrie juist? Is integratie van het christelijk geloof in de psychische hulpverleningswetenschap mogelijk zonder te vervallen tot biblicisme? Kunnen pastoraat, psychotherapie en psychiatrie

strak gescheiden worden? Drie sprekers zullen op deze vragen ingaan en trachten er vanuit de Schrift en hun praktijk een antwoord op te geven.

Drs. P.J. Verhage, psychiater, zal spreken over 'Christelijke problemen'. Prof. dr. G. Glas, psychiater en buitengewoon hoogleraar in de Reformatorische Wijsbegeerte, zal een lezing houden over 'Pastoraat, psychotherapie en psychiatrie'. Tenslotte zal drs. J. de Vriese, directeur van het centrum voor Pastorale Counseling, een referaat houden over 'Evangelische psychotherapie'. Na elke lezing is er uitgebreide mogelijkheid voor discussie en gedachtenwisseling. Na de derde lezing zal er aan de hand van een casus een groepsdiscussie gevoerd worden.

Deze bijeenkomst vindt plaats in het EH-gebouw, Drentsestraat 1 te Amersfoort en vangt aan om 15.00 uur. Aanmelding vooraf wordt zeer op prijs gesteld (tel. 033-621731). De toegangsprijs bedraagt f 10,00 (voor studenten: f 5,00), incl. syllabus. Voor koffie, thee en soep wordt gezorgd. U dient uw eigen lunchpakket mee te nemen.

Nadere inlichtingen worden gaarne verstrekt door R.P. Plattel, tel. 033-621731.

Stichting gaat Christelijk Onderwijs Java steunen

Onder de naam 'Setia' is een nieuwe stichting opgericht, die steun wil geven aan het christelijk middelbaar onderwijs op Java, in het bijzonder in de stad Malang. In deze stad is in 1984 een christelijke middelbare school gesticht die volgens de voorzitter van de stichting de heer Rietkerk, een belangrijke functie vervult, omdat hier op een voluit bijbelse wijze onderwijs wordt gegeven temidden van een islamitische omgeving. De school staat zo goed aangeschreven dat meer dan 90 procent van de leerlingen afkomstig is uit niet-christelijke gezinnen. Bovendien speelt de school een belangrijke rol in de verkondiging van het evangelie: elke zaterdag en zondag worden er in het schoolgebouw kerkdiensten gehouden, die vooral bedoeld zijn voor de islamitische bevolking van Malang.

Volgens de voorzitter hebben al diverse malen gereformeerde toeristen uit Nederland, die in Malang verbleven, een bezoek gebracht aan de school. „Steeds kwamen ze onder de indruk van het enthousiasme en geloof van de onderwijsgeevenden. Dat heeft ertoe geleid dat ook al verschillende keren op kleine schaal geld is ingezameld of onderwijsleermiddelen werden gekocht en aan de school geschonken. Zo zijn er door bestuursleden van de nieuwe stichting bezoeken gebracht aan christelijke middelbare scholen in Noordwest Overijssel, waar leerlingen zich hebben ingezet voor hun Indonesische lotgenoten.

De stichting wil dergelijke initiatieven graag coördineren en de steun aan de school vergroten. Dat is nodig omdat de school niet door de overheid gesubsidieerd wordt en de ouders van de leerlingen vaak te arm zijn om zelf het onderwijs te bekostigen.

Rijst-rietkaarten

De school in Malang zou graag willen uitgroeien tot een volwaardige SMP/ SMA – te vergelijken met onze Mavo en Havo. Rietkerk: „Een goede opleiding geeft de jongeren ook daar een betere kans op werk. Daarom zijn we ook bezig te bekijken of we aan de school een aantal pc's kunnen geven, omdat daar – net als in ons land – vaardigheid in het gebruik van de computer een pré is bij het zoeken naar werk.”

Waarom wordt nu juist de school in Malang gesteund? Wordt die zo niet voorgetrokken boven andere christelijke scholen in Indonesië? „Dat is beslist niet de bedoeling”, is de reactie van Rietkerk. „Deze school is op onze weg geplaatst, en wij zien het als onze taak om die als eerste te helpen. Maar wij hebben in onze statuten staan dat ook andere christelijke scholen in dat land ondersteund kunnen worden. Als wij zien hoe gelovig en enthousiast Indonesische christenen dit werk zijn begonnen en bij tegenslagen hebben doorgezet, dan zijn wij beschaamd. Zij zien de zegen van God over hun werk en willen dat graag voortzetten. Daar willen wij ze graag bij helpen.”

De stichting is van plan de komende maanden nog meer Nederlandse christelijke scholen te interesseren voor hulp aan de Indonesische school. Er is daarvoor een dia-serie beschikbaar, terwijl er door de scholieren een serie (nieuwjaars-)kaarten, gemaakt van rijststro, verkocht kan worden. Verdere acties zijn in voorbereiding. Het bestuur van de stichting 'Setia' bestaat naast voorzitter Rietkerk uit D. Smilde, Oranjewoud (vice-voorzitter), H. Kuipers, Mildam (secr.) en J. Sik-kema, Ommen (penningmeester). Giften kunnen worden overgemaakt op bankrekening 32.14.42.989 ten name van Setia of via postbanknr. 816712 ten name van Rabobank Ommen met vermelding t.g.v. Rek. 321442989 Setia.

Verdere informatie: Stichting 'Setia'
p/a H. Kuiper
Milhoes 16
8454 LB MILDAM
Tel. 05130-32390

Cahier 17: Mens, waar ben je? Over verantwoording

Onze samenleving wordt gedomineerd door de 'vrije markt'. Ondernemingen produceren goederen en diensten, waaraan de werkende mens in zijn rol van consument zijn geld kan uitgeven. De nadruk ligt op de mens als economische factor. Hierdoor verzwakt de visie op de samenleving als een gemeenschap van verantwoordelijke mensen, met zorg voor elkaar en voor

de natuur. De waarde van de mens wordt stilzwijgend gekoppeld aan het salaris dat hij voor zijn arbeid krijgt. Welke reactie hebben wij als christenen op deze ontwikkelingen? Wat houdt Gods bedoeling met ons mensen in voor ons gedrag als werknemer, als consument, als ondernemer, als lid van een christelijke kerk of gemeente, kortom voor onze sociale verantwoordelijkheid? Deze vragen schetsen het thema van dit CAHIER.

Na een beschrijving van de historie van het christelijke sociale denken, komt de bijbelse grond van het begrip verantwoordelijkheid aan de orde. Vervolgens wordt de sociale taak van de christelijke gemeente besproken, mede aan de hand van voorbeelden uit de praktijk. De beperkte opvatting van de begrippen markt en consumptie, van arbeid en loon wordt kritisch belicht. Tenslotte worden enkele vanzelfsprekendheden rond ondernemerschap en consumptie getoetst aan bijbelse normen voor maatschappelijk gedrag.

'Mens waar ben je?' plaatst dagelijkse zaken als arbeid, de onderneming, geld verdienen en uitgeven en medezeggenschap in relatie tot dienst aan God.

Aan 'Mens, waar ben je?' werkten mee: dr. Hans Weigand, drs. Govert Buijs, drs. Joop Brongers, Berno Bossenbroek, drs. René van de Kieft, drs. Jan Peter van den Toren, drs. Jacqueline Veenendaal.

Het boekje wordt uitgegeven, binnen de CAHIER serie van het Christelijk Studiecentrum, CAHIER 17, 70 blz. Te verkrijgen door overschrijving van f 12,50 op giro 2247500, o.v.v. CAHIER 17.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1993

15 mei Uiterste datum voor inzending van stukken bestemd voor de Landelijke Vergadering 1994 bij de Voorbereidingscommissie te Apeldoorn (J.M. Wentink, Kam. Onnesstr. 5, 7316 LM Apeldoorn)

1994

12 mrt. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

Manuel Li González, De navolging
J.C. Schaeffer, Over de gaven van de Geest
C.H. Valkenburg, Occultisme
C.H. Valkenburg, De genadegaven
C.N. v.d. Ziel, Zacharias: van Zwijger tot Godlover

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Openbaring

Het laatste Bijbelboek is tegelijk ook het moeilijkste: wat moeten we met al die beelden, visioenen en raadselachtige gebeurtenissen?

In de nieuwste schetsenbundel van NGJ staat Openbaring centraal. Ds. J.H. Veefkind kiest een nieuwe manier van benaderen van het boek: niet meer tekst voor tekst, maar thematisch wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan engelen, de kerk en Christus. Zo ontstaat een dieper, verrassend inzicht in de waardevolle boodschap van Openbaring.

De schetsenbundel is voor f 8,50 p.s. verkrijgbaar bij:

Joke Vos-Niewold
Wittgensteinlaan 347
1062 KJ Amsterdam
Tel: 020-6153770

voor maar f 30,- per maand kunt u bij ons een kind financieel adopteren.

Deze kinderen hadden gebrek aan eten en kleren en konden niet naar school. Nu gaan zij naar een christelijk dagcentrum en krijgen daar alles wat zij nodig hebben. Zij krijgen de kans naar school te gaan t/m de middelbare school. Daarvoor hebben wij uw hulp nodig. f 30,- per maand maakt voor hen alle verschil. Help daarom een van hen. U kunt het ook samen met anderen doen. En u ontvangt een foto en verdere gegevens.

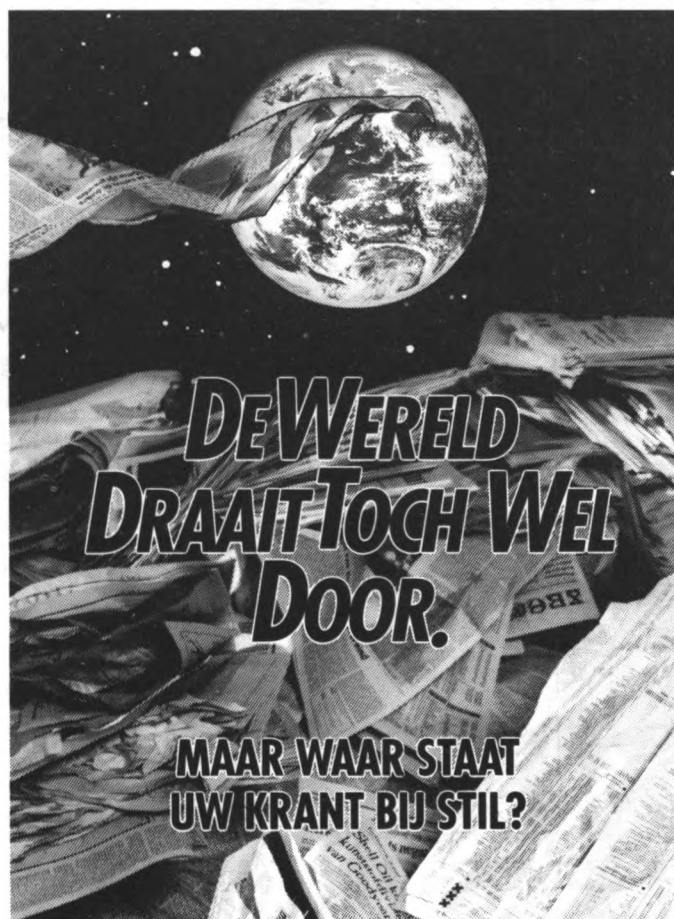
bel onze secretaresse nu!
tel. 05291-55907 (ook 's avonds)

stichting redt een kind

Papaverstraat 19, 7731 VS Ommen
Postbank: 1599333 t.n.v. Stichting redt een Kind te Ommen.
Bank: ABN/AMRO te Doorn, rek.nr. 37.73.32.860.
tel. 05291-55907 b.g.g. 05291-55702

vierentwintig jaar "redt een kind"!
doet u al mee?

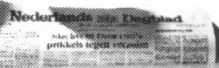
Het nieuws, de kranten, de dingen van de dag. De wereld draait wel door; zelfs al zou je er niet over schrijven. Maar waar staat uw krant bij stil?

Persvrijheid? Prima. Het Nederlands Dagblad neemt die vrijheid. Maar gebonden aan de Bijbel. Verbonden met mensen die daarnaar willen leven.

Een complete krant. Met het dagelijks nieuws. Veel ruimte voor religie en kerk. Constructief commentaar. Een gereformeerde ochtendkrant: scherp en schrap.

Wat denkt u van een vergelijkend waarden onderzoek? Neem, lees, proef en beproef. Een proefabonnement kost maar 13,-.

Dan vindt u het Nederlands Dagblad vier weken lang, trouw bij u aan het ontbijt.

DE WERELD OP WAARDE

EEN KRANT LEER JE LEZEND PAS KENNEN.

Daarom neem ik een proefabonnement op het Nederlands Dagblad: vier weken lang thuisbezorgd voor 13,-. Ik betaal pas als ik uw acceptgiro heb ontvangen.

NAAM

ADRES

PC/WOONPLAATS

TELEFOONNUMMER

Stuur deze coupon in een envelop naar het NEDERLANDS DAGBLAD, Antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Of bel voor een proefabonnement: 03420-10720.

Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

We zijn blij dat we 28 november het feest mochten vieren van het 40-jarig huwelijk van onze ouders

CHRIS GEERSE
en
JANNIE JANSE

Chris en Janneke
Jan en Elsa
Kees en Rinet
Anneke en Peter
Herman en Henny
Jolanda en Bill
Liesbeth en Jo
Andries

en kleinkinderen

Onze dank is aan Hem die hun leven heeft gedragen en ook zal dragen van dag tot dag.

december 1992
Zernikeweg 46
3731 KE De Bilt

„Wie in Mij gelooft, zal leven.”

Ja, Here, ik heb geloofd, dat Gij zijt de Christus.
(Joh. 11)

In het vertrouwen op hetgeen God beloofd heeft voor dit en het toekomstige leven, is overleden onze lieve zorgzame vrouw, moeder en oma

HELENA VAN STRATEN-VAN DER HOEVEN

24 mei 1919

20 november 1992

Bennekom: B. van Straten
Voorburg: Sietske de Hoop-van Straten
Wim de Hoop
Diderik
Martijn

Nijkerk: Jan Willem van Straten
Neeltje van der Meer
Boudewijn
Roeland

De Bilt: Jan Hendrik van Straten
Jouliska Paijmans

6721 HB Bennekom, 20 november 1992
Jerfaasplantsoen 33

De begrafenis heeft dinsdag 24 november jl. plaatsgehad, op de Gemeentelijke Begraafplaats te Wageningen.

HUIS OP DE BERG

MAAKT UW VAKANTIE IN ISRAEL ONVERGETELIJK!

Een gastvrij nederlands christelijk centrum in Jeruzalem, dicht bij de oude stad.

Ruime kamers met douche en toilet.

Een jeugdaccommodatie;

Een gezellige tuin en een prachtig uitzicht op Jeruzalem en de heuvels. Nederlandse leiding, die excursies organiseert naar o.a. Tiberias, Jericho, de Dode Zee, Massada, Qumran.

Huis op de Berg een fijne thuisbasis in Israël, ook tijdens de kerstdagen.

Inlichtingen en reserveringen:

Gezellenstraat 21, 3861 RD Nijkerk.

Telefoon 03494-58839 (ma t/m vr 9-16 uur).

Aanbieding Brochures

Opbouw heeft nog enkele brochures in voorraad die wij u nu aanbieden voor

5 gulden per stuk incl. verzendkosten

Holwerda: De plaats van de vrouw in de gemeente van Kampen: Antroposofie

Algra: Pastorale notities

Huizinga: Het recht om te wonen

Bepaal uw keus en maak het bedrag over op giro 404945 van Opbouw te Nieuwerkerk aan den IJssel, waarna het secretariaat voor toezending zorgt.

gereformeerd
traktaatgenootschap

Voor de a.s. Kerstdagen

Kerst: een tijd van komen door drs. W. Kats

In dit boekje wordt over het thema 'komen' nagedacht over de komst van Christus, aan de hand van meditaties, liederen en gedichten.

Prijs f 7,75 – 51 pag.

Een kind is ons geboren door ds. A.S. Rienstra

Door middel van een aantal meditaties wordt de betekenis van het kerstevangelie overdacht. Het geheel wordt afgewisseld met liederen en gedichten. Prachtig geïllustreerd.

Prijs f 5,25 – 28 pag.

De omgekeerde wereld door drs. W. Kats

In deze uitgave over het Magnificat – de lofzang van Maria – heeft de auteur gepoogd de aspecten van meditatie en studie met elkaar te verbinden. Ook buiten de tijd van advent en kerst is het boekje goed bruikbaar voor persoonlijk gebruik of in groepsverband.

Prijs f 11,50 – 88 pag.

Voor Hem was geen
plaats meer
in herberg
of huis.
Zijn wieg was een kribbe
Zijn troon was een kruis.

Speciale aanbieding:

Gevarieerde kerstkaarten met borduurpatroon

Prijs f 0,25 zonder en f 0,35 met envelop

Voor de jeugd:

Speciaal voor kindernevendienst of zondagschool:

Aanspreekbare kerstkaarten (zie afb.), maar ook andere bijbelse kaarten.

Minimum afname 25 ex. Bij grotere aantallen korting.

Prijs f 0,25 bij afname 25-49 ex.

Dagboek 1993

Van het Dagboek zijn nog een aantal ex. leverbaar.

Prijs f 12,10

Ons adres is: FILIPPUS – Postbus 3052 – 6802 DB ARNHEM
Telefoon 085 – 514340